

การศึกษา ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านไทย

หมอคุณทอง วงศ์สายสิงห์
การดูแลรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเหมา
จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

คำนำ

ร่างธรรมนูญสุขภาพคนไทยได้ให้คำจำกัดความ “ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน” ว่า หมายถึง “การดูแลสุขภาพตนเองในชุมชนแบบพื้นบ้านดั้งเดิม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นและเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้น ๆ”

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ พ.ศ. ๒๕๔๖ ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครอง และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.๒๕๔๒ ให้ความหมายของหมอพื้นบ้านในเชิงปฏิบัติว่าหมายถึง “บุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยตามวัฒนธรรมชุมชนสืบทอดกันมานาน เป็นที่นิยมยกย่องจากชุมชนโดยประชาชนในหมู่บ้านรับรอง ไม่น้อยกว่าสิบคน หรือเป็นผู้ที่ได้รับการรับรองจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”

โดยนัยดังกล่าวข้างต้นหมอพื้นบ้านจึงเป็นองค์ประกอบของสังคมที่อยู่คู่กับเมืองไทยมาช้านาน เป็นที่พึ่งยามยากคือยามเจ็บไข้ได้ป่วย โดยเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริงเพราะไม่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายมาเป็นอุปสรรคขวางกั้น

หมอคงหรือหมอบุญคง วงศ์สายสิญจ์ เป็นตัวอย่างที่ดีของหมอพื้นบ้านไทย ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนโตและใช้ชีวิตมาจนแก่เฒ่า โดยดำรงสถานะที่ยากจนมาโดยตลอด นอกจากนี้ยังเป็นตัวอย่างของแนวทางการศึกษาเล่าเรียนแสวงหาความรู้ที่เรียนด้วยตัวเองจากตำรับตำราโบราณเป็นหลัก ตลอดจนยังเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจในเรื่องแนวคิดหรือทฤษฎีวิธีการดูแลรักษาและการรับค่าตอบแทนจากผู้ป่วย

จุดเด่นที่น่าสนใจที่สุดในกรณีของหมอคงคือ นอกจากจะเป็นที่พึ่งของผู้ป่วยไม่ว่ายากดีมีจนแล้ว ก็คือความกล้าหาญในการเป็นที่พึ่งของผู้ป่วยที่ดูจะ

สิ้นหวังแล้วด้วย ดังกรณีที่รักษาผู้ที่กินยาฆ่าเห็บซึ่งส่วนใหญ่จะเสียชีวิตจนรอดได้หลายราย

แนวคิด ทฤษฎี วิธีการตรวจวินิจฉัยและรักษาผู้ป่วยของหมอคงมีบางส่วนที่อาจอธิบายได้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น การใช้ดินสอพองกับผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับการใช้ Fuller's Earth ในการช่วยเหลือผู้ป่วยตามแนวทางของแพทย์แผนปัจจุบัน โดยตัวยาเหล่านี้มีฤทธิ์สำคัญในการดูดซับยาฆ่าเห็บที่อยู่ในระบบทางเดินอาหารและให้ร่างกายขับถ่ายออกไปกับอุจจาระ

แต่ส่วนที่อธิบายไม่ได้ก็ยังมีอยู่มากอย่างไรก็ดีไม่ว่าจะอธิบายได้หรือไม่ สิ่งที่น่าสนใจก็คือมีผู้ป่วยจำนวนไม่น้อยที่หมอคง “มีส่วน” ช่วยให้รอดชีวิต ตัวอย่างผู้ป่วยอย่างน้อย ๓ ใน ๔ ราย ที่คณะผู้ศึกษาได้ติดตามเสาะหาและเก็บข้อมูลมานำเสนอ น่าจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่หมอคงได้มีส่วนช่วยชีวิตไว้

บางรายจากคำบอกเล่าของผู้ป่วยเอง ดูเหมือนวิญญานจะหลุดลอยออกจากร่างไปแล้วจนญาติกำลังจะนำร่างลงโลงศพ ก็พอดีกลับฟื้นคืนชีพขึ้น

ผลงานการศึกษากรณีหมอคงชิ้นนี้ เป็นความพยายามที่จะเก็บรวบรวมประวัติและภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะในท้องถิ่นชนบท

ชีวิตและภูมิปัญญาของบุคคลเหล่านี้เป็นสิ่งมีค่าที่ควรส่งเสริมพัฒนาให้เป็นกลไกที่มีประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยเฉพาะคือ เป็นที่พึ่งที่ดียิ่งขึ้นของผู้ที่กำลังตกทุกข์ได้ยากจากโรคภัยไข้เจ็บ

ผลงานชิ้นนี้เป็นผลงานชิ้นแรก ๆ ของกลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านยังมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขอีกมาก คณะผู้ศึกษาและกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกยินดีน้อมรับคำแนะนำ ดิชม ด้วยความยินดีและขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ ที่นี้

(นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์)

อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

สารบัญ

บทนำ	หน้า ๖
แนวคิดของภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน	๗
ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลรักษาผู้ป่วย ที่กินยาฆ่าหญ้าจังหวัดจันทบุรี	๑๒
ภูมิหลังหมอคง วงศ์สายสิญจ์	๑๒
แหล่งที่มาองค์ความรู้ของ หมอคง วงศ์สายสิญจ์	๑๖
วิธีการตรวจวินิจฉัยโรค	๑๗
ความเชี่ยวชาญ และความถนัดวิธีการรักษาโรคของหมอคง	๑๙
วิธีการรักษาผู้ป่วยกินยาฆ่าหญ้า	๑๙
ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน	
ข้อปฏิบัติและข้อห้ามการเป็นหมอ	๒๑
ลักษณะค่าตอบแทน	๒๒
การสืบทอดองค์ความรู้หมอพื้นบ้าน	๒๒
การใช้สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าหญ้าของหมอคง	๒๒
กรณีตัวอย่างผู้ป่วยที่กินยาฆ่าหญ้า	๒๓
บทสรุป	๓๖
บรรณานุกรม	๔๑
ภาคผนวก	๔๓
รายชื่อสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วย ที่กินยาฆ่าหญ้าของหมอคง	๔๔

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย

บทนำ

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีคู่มากับคนไทยมาแต่ดั้งเดิมก่อนสมัยสุโขทัย เป็นประสบการณ์การต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด และดูแลรักษาตนเอง โดยจากการสังเกต การทดลองใช้ เก็บสะสมประสบการณ์การดูแลสุขภาพตนเองจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นรากฐานภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพด้วยตนเองที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมไทย เป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการดูแลสุขภาพสุขภาพ และความเจ็บป่วยในลักษณะแบบองค์รวมกล่าวคือ ให้ความสนใจในการรักษาโรคทั้งทางกาย จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปแต่ละสังคม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ รูปแบบการรักษามีทั้งการใช้ยาสมุนไพร การนวด การฝังเข็ม ตลอดจนการรักษาทางจิตโดยใช้พิธีกรรมหรือคาถาต่าง ๆ ซึ่งสามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสอดคล้องกับความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของสังคมไทย

ความพยายามในการรักษาการเจ็บป่วยเพื่อการอยู่รอดของชีวิต จึงได้ถูกพัฒนา และสั่งสมเป็นประสบการณ์สืบทอดต่อเนื่องกันมาจนกลายเป็นแนวคิดและทฤษฎีของภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย

การศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการรักษาผู้ป่วยกินยาฆ่าเห็บ จังหวัดจันทบุรี จะนำเสนอผลของการศึกษาให้เห็นถึง แนวคิดภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย ภูมิปัญญาของหมอบุญคง (หมอบุญคง วงศ์สายสิญจ์) สมุนไพรที่หมอบุญคงใช้รักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ และกรณีตัวอย่างของผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บที่รักษาที่หมอบุญคง

แนวคิดภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน

ในการศึกษานโยบายภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าหญ้า จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาจะขอกว่าถึงแนวคิดภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านเพื่อให้ผู้อ่าน ได้เข้าใจถึงแนวคิดการแพทย์พื้นบ้านที่มีมาแต่ดั้งเดิม และวิธีการดูแลสุขภาพแบบชาวบ้าน และได้ทราบถึงแนวคิดในมุมมองของนักวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านด้วย

ความเห็นเกี่ยวกับแนวคิดภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพและวิธีการปฏิบัติในการดูแลรักษาสุขภาพของคนไทย อาจจำแนกได้ ๒ ส่วน คือ การดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน (Indigenous Self-Care) และการแพทย์พื้นบ้าน (Folk medicine)

การดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน (Indigenous Self-Care) เป็นภูมิปัญญาที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพให้สมดุล และสอดคล้องกับกฎทางสังคม วัฒนธรรมและกฎธรรมชาติ เป็นการดูแลชีวิตในมิติทางกาย ทางจิตใจ ทางจิตวิญญาณ และทางอารมณ์ให้อยู่ในสภาวะกลมกลืนกับโลกรอบตัว และหากชีวิตละเมิดกฎธรรมชาติ ชีวิตจะเสียสมดุล อ่อนแอ และเจ็บป่วย องค์ความรู้และการปฏิบัติในการดูแลสุขภาพแบบไทยมีหลายด้าน เช่น การดูแลสุขภาพวัยเด็ก วัยทำงาน และวัยชรา การดูแลธาตุเจ้าเรือนให้สมดุล ความเชื่อและวัฒนธรรมการบริโภคผักพื้นบ้าน/อาหารพื้นบ้าน การคลอดและดูแลหญิงมีครรภ์/หญิงหลังคลอด การปฏิบัติสมาธิจิต/ดูแลจิตใจ การงดอาหารแสลง การอบสมุนไพร เพื่อสุขภาพ เป็นต้น

การแพทย์พื้นบ้าน (Folk medicine) เป็นระบบวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน มีเอกลักษณ์เฉพาะวัฒนธรรม และมีการเรียนรู้โดยอาศัยรากฐานประสบการณ์และรากฐานความเชื่อและศาสนา ระบบการแพทย์พื้นบ้านประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ หมอพื้นบ้าน ผู้ป่วย และบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในการศึกษาและพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านมีความจำเป็นในการสร้างความเข้าใจต่อองค์ประกอบ

ทั้งหมด นอกจากนี้ระบบการแพทย์พื้นบ้านยังมีปฏิสัมพันธ์กับระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน และระบบการแพทย์อื่นในสังคมด้วย (รุจิณา อรรถสิทธิ์ : ๒๕๓๘) จึงทำให้ระบบการแพทย์พื้นบ้านไม่หยุดนิ่งและมีการปรับตัวตลอดเวลา

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับระบบการแพทย์พื้นบ้านได้มีนักมานุษยวิทยาการแพทย์ มองว่าระบบการแพทย์พื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ดำรงอยู่ท่ามกลางบริบททางสังคมวัฒนธรรม มีการก่อรูปและปรับตัวที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจสังคม และระบบการแพทย์อื่นในสังคมด้วย มุมมองนี้ได้รับอิทธิพลของแนวคิดมานุษยวิทยาเชิงนิเวศ ได้แก่

Leslie C (๑๙๗๐) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน (อ้างในรุจิณา อรรถสิทธิ์ : ๒๕๓๘) ได้ศึกษาระบบการรักษาพยาบาลเชิงเปรียบเทียบและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของระบบการแพทย์พหุลักษณะ (the culture of plural medical system) เป็นการยืนยันว่า ภายในสังคมหนึ่งจะมีระบบการแพทย์หลายระบบดำรงอยู่ร่วมกัน หรือมีสำนักคิดทางการแพทย์มากกว่าหนึ่งระบบดำรงอยู่ร่วมกัน ปัจจุบันสังคมส่วนใหญ่ของโลกมีระบบการแพทย์พหุลักษณะแทบทั้งสิ้น นอกจากนี้ Kleinman A. (๑๙๗๓) จิตแพทย์ และนักมานุษยวิทยาการแพทย์ชาวอเมริกัน ได้ศึกษาและนำเสนอ มุมมองว่า ระบบการดูแลสุขภาพ คือ ระบบวัฒนธรรม ระบบการดูแลสุขภาพมิใช่เพียงระบบให้บริการการรักษาโรคเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการปรับตัวทางสังคมวัฒนธรรม (social - cultural adaptive processes) ระบบการดูแลสุขภาพเป็นกรอบคิดในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสุขภาพและความเจ็บป่วย อันประกอบด้วยระบบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของความเจ็บป่วย บรรทัดฐานที่กำหนดพฤติกรรมตอบสนองของความเจ็บป่วย การกำหนดการเลือก และประเมินวิธีการรักษาความเจ็บป่วย ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง อันหมายถึง ผู้ให้การรักษา และผู้ที่เกี่ยวข้องในการรักษาความเจ็บป่วย และองค์ประกอบทั้งหมดเกิดขึ้น เชื่อมโยงและถูกกำหนดภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรม

ระบบการดูแลสุขภาพในสังคมปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๓ ระบบ (Kleinman A. ๑๙๗๓) ได้แก่

๑. ระบบการดูแลสุขภาพแบบชาวบ้าน (popular health care system) เป็นขอบเขตในการดูแลสุขภาพที่หลากหลายและกว้างขวางที่สุด ชาวบ้านจะให้ความหมาย รับรู้และแสดงออกต่อสุขภาพ/ความเจ็บป่วย เป็นด่านแรกที่ผู้ป่วย ครอบครัว และเครือข่ายทางสังคมจัดการสุขภาพตนเอง

๒. ระบบการดูแลสุขภาพแบบวิชาชีพ (professional health care system) เป็นระบบการดูแลสุขภาพที่มีวิชาชีพซึ่งได้รับการอบรมแบบมาตรฐาน และจัดตั้งสถาบันเพื่อการบริการทางการแพทย์ที่ชัดเจน

๓. ระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน (folk health care system) ระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นได้ทั้งรูปแบบการดูแลแบบ ตะวันตกและแบบดั้งเดิม ผู้ให้บริการมักเป็นผู้ชำนาญการที่มีโช้นกวิชาชีพ และมีใช้สถาบันแบบทางการ

ระบบการดูแลสุขภาพทั้ง ๓ ระบบ มิได้แยกส่วนจากกันอย่างอิสระ แต่ทว่าแต่ละระบบที่ปฏิสัมพันธ์ ขัดแย้งและผสมผสานกลมกลืนระหว่างกันอยู่ ตลอดเวลา ภาวะของระบบการดูแลสุขภาพเป็นภาวะที่ไม่หยุดนิ่งปรับตัว และเปลี่ยนแปลงได้ นอกจากนี้ แต่ละระบบยังมีการหิยบิยมความหมาย และวิธีการของระบบอื่นไปใช้ในการอธิบายความหมายของโรคและวิธีการ รักษาความเจ็บป่วย

ระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน หรือ ระบบการแพทย์พื้นบ้าน เป็นความสัมพันธ์ของบุคคล กลุ่มบุคคลที่ก่อรูปเป็นความหมายและวิถี ปฏิบัติเพื่อการดูแลรักษาโรค/ความเจ็บป่วยภายใต้บริบทของสัญลักษณ์และ สังคมวัฒนธรรมร่วม องค์ประกอบของระบบคือ ๑) หมอพื้นบ้าน เป็นบุคคลที่ชุมชนยอมรับ และนับถือว่ามีความสามารถในการรักษาความ เจ็บป่วยในท้องถิ่นอันอยู่บนฐานความศรัทธา และระบบความเชื่อของ กลุ่มวัฒนธรรมร่วมกัน ๒) ผู้ป่วย ๓) ครอบครัว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับความ เจ็บป่วย

ฉะนั้นภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านแต่ละสังคม จึงเป็นทั้งปรัชญา องค์ความรู้ และวิธีการดูแลสุขภาพกันเองในชุมชนแบบพื้นบ้านดั้งเดิม จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเกี่ยวกับ ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณีในแต่ละท้องถิ่นและเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้น ๆ

เหตุผลในการศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ จังหวัดจันทบุรี

จากการประชุมจัดทำวิสัยทัศน์ของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกมีผู้ให้ข้อมูลว่า มีหมอพื้นบ้านที่จังหวัดจันทบุรี มีความรู้ความสามารถในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ ด้วยวิธีการแพทย์พื้นบ้านไทย จนทำให้ผู้ป่วยหายจากโรคมึสสุขภาพแข็งแรง และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติมาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งอธิบดีกรมพัฒนาให้ความสนใจ และเห็นสมควรที่จะต้องเข้าไปศึกษาถึงกระบวนการการรักษาด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยว่ามึวิธีการรักษาอย่างไร ใช้ตัวยาระไรบ้าง มีสูตรตำรับยาอย่างไร หรือใช้วิธีการในการรักษาอย่างไร และควรที่จะเก็บรวบรวมองค์ความรู้ดังกล่าวเพื่อจะได้อนุรักษ์ หรือพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในวงกว้างต่อไปได้อย่างปลอดภัย

กลุ่มการแพทย์พื้นบ้านไทย เป็นกลุ่มงานที่เกิดขึ้นมาใหม่ในช่วงของการปฏิรูประบบราชการกำหนดให้มึบทบาทโดยสรุป คือ

๑. อนุรักษ์ พื้นฟู ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย

๑.๑ ทำหน้าที่รวบรวม อนุรักษ์ พื้นฟู ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน รวมทั้งแบบแผนขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ

๑.๒ เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้ และแหล่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง สำหรับการศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่องค์ความรู้และเทคโนโลยี รวมถึงการประสานงานเครือข่ายความร่วมมือระหว่างการแพทย์พื้นบ้าน นานาประเทศ

๒. วิจัย และพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย

๒.๑ ทำหน้าที่ วิเคราะห์วิจัย และพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน รวมทั้งแบบแผนขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมการดูแลรักษาสุขภาพ เพื่อให้เกิดการสร้างเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพบนหลักการพึ่งตนเอง ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒ ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านแบบแผนและวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพของครอบครัว ชุมชน ของประเทศและนานาชาติ

๓. ส่งเสริมการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย

๓.๑ ส่งเสริม สนับสนุน การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน โดยกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่ผสมผสานสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และต่อยอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๓.๒ สนับสนุนให้ประชาชนสุขภาพได้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการและพัฒนาเครือข่าย

๓.๓ พัฒนาระบบ กลไก มาตรฐาน รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้าน

๓.๔ จัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนการถ่ายทอดเทคนิควิธีการต่างๆ ในการดูแลสุขภาพตามแนวทางการแพทย์พื้นบ้าน รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้เพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

ด้วยบทบาทหน้าที่ดังกล่าวกลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านไทย ได้เข้าไปศึกษาองค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้าน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกตามแบบสัมภาษณ์ที่ทางทีมผู้ศึกษาได้ออกแบบไว้แล้ว เพื่อจะได้ข้อมูลองค์ความรู้ของหมอม่วง สูตรยาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บจากหมอม่วง ซึ่งเป็นบุคคลที่เคารพนับถือของประชาชนโดยทั่วไป นับว่าเป็นโอกาสที่ดีของทีมผู้ศึกษาที่ได้ไปพบกับหมอม่วงที่บ้าน ได้ไปเห็นสภาพที่แท้จริงของหมอม่วง

สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของหมอคง ทางทีมผู้ศึกษาได้พยายามเก็บเรื่องราวความเป็นจริงที่ได้พบเห็น พร้อมทั้งบันทึกเทปที่ได้รับการถ่ายทอดจากปากของหมอคงเอง มาถ่ายทอดให้ท่านได้ศึกษาสภาพและความรู้สึกที่ได้ไปพบเห็นให้มากที่สุด แต่การถ่ายทอดทางตัวอักษรคงจะไม่เห็นบรรยากาศที่ทางทีมได้ไปสัมผัสมาได้เท่าที่ควร นอกจากนี้ทางทีมยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเหาที่รักษากับหมอคง เพื่อจะได้เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของหมอคง และจิตวิญญาณของความเอื้ออาทรต่อผู้ป่วยของการเป็นหมอพื้นบ้านอีกด้วย

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเหา จังหวัดจันทบุรี หมอพื้นบ้าน..... (หมอบุญคง วงศ์สายสิทธิ์)

ภูมิหลังหมอคง.....

หมอคงมี ชื่อเต็ม ๆ ว่า นายบุญคง นามสกุล วงศ์สายสิทธิ์ (ภาพที่๑)เกิดปีมะเมีย ปี ๒๔๖๓ ปัจจุบันอายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๒ บ้านน้ำขุ่น ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี หมอคงมีรูปร่างค่อนข้างเล็ก ผอม น้ำหนักประมาณ ๔๐ กิโลกรัม สูงประมาณ ๑๕๖ เซนติเมตร รูปร่างสันทัด หมอคงเป็นคนบ้านน้ำขุ่น ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยกำเนิด เป็นบุตร ของ นายเพย นางพิมพ์ วงศ์สายสิทธิ์ มีพี่น้องทั้งหมด ๓ คน คือ นายบุญคง นายพันตรี และนายสินนาราย หมอคงโดยเชื้อสาย มีบรรพบุรุษเป็น “คนของ” ชาวของ

ภาพที่ ๑ : หมอคงภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน

มาจากน้ำเขียวไทยดั้งเดิมของจังหวัดจันทบุรี ชาวชองอพยพย้ายถิ่นมาจากเขมร ในสมัยก่อนนั้นหมอคงเล่าว่า “ถ้าใครไม่พูดภาษา ชอง จะถูกฆ่าทิ้ง และถ้าใครพูดภาษาไทยก็ถูกฆ่าทิ้งเหมือนกัน จึงไม่มีใครกล้าพูด” ปัจจุบันนี้ทางโรงเรียนคลองพลูได้อนุรักษ์ วัฒนธรรมของ โดยได้จัดเป็นศูนย์วัฒนธรรมของชาวชองให้ประชาชนได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาในอดีต ตั้งอยู่ด้านข้างของโรงเรียนคลองพลู เป็นอาคารไม้ชั้นเดียว จัดแสดงตำนานวัฒนธรรมของชาวชอง ประกอบด้วยเครื่องใช้ ไม้สอย อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบหาเลี้ยงชีพของชาวชอง เช่น หม้อ ไห ถ้วย ชาม เครื่องจักสานต่าง ๆ ล้วนแล้วเป็นของโบราณประมาณค่ามิได้ นอกจากนี้ยังมีการจำลองบ้านตัวอย่างของคนชองที่เป็นที่อยู่อาศัยในบริเวณศูนย์แห่งนี้ด้วย แต่ศูนย์นี้เพิ่งจะเริ่มก่อตั้งจึงยังมีข้อมูลค่อนข้างน้อย ถ้าท่านผู้ใดสนใจวัฒนธรรมของให้ติดต่อกับทางโรงเรียนคลองพลูวิทยา ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์ แต่ในที่นี้จะไม่ขอกเล่าในรายละเอียด จึงขอวกกลับมาเพื่อให้ผู้อ่านได้รู้จักกับหมอคงเพิ่มมากขึ้น

เริ่มวัยเด็ก

เมื่อวัยเด็กหมอคงได้เรียนหนังสือที่วัดหนองน้ำขุ่นกับหลวงพ่อสุขหรือท่านขรัวสุข เดิมหมอคงได้เรียนภาษาขอม ต่อมาท่านขรัวสุขให้เรียนภาษาไทย แต่เนื่องจากท่านขรัวสุขเป็นคนที่ดุมาก หมอคงจึงเรียนเพียงแค่อ่านหนังสือได้แล้วไม่อยากจะเรียนต่ออีกจึงออกมาอยู่กับพ่อที่บ้าน

ชีวิตวัยหนุ่ม

เมื่อวัยหนุ่มหมอคง เหมือนกับคนหนุ่มไทยทั่วไปที่ชอบเที่ยว แต่ด้วยนิสัยมีความสนใจการรักษาคคน เนื่องจากปู่เป็นหมอยา พอหมอคงมีอายุ ๑๕-๑๖ ปี จึงไปขอเรียนกับครูหลายคน และตระเวนไปอาศัยกับญาติตามที่ต่าง ๆ ได้แก่ เมืองแกลง บ้านฉาง สองพี่น้อง และผักกาดขั่ว จนอายุ ๒๑ ปี โดนเกณฑ์ทหาร อยู่ ๒ ปี ๒ เดือน หลังจากนั้นจึงมาปักหลักที่บ้านน้ำขุ่น

ทำอาชีพตัดหวายขาย จนในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ตอนนั้นอายุประมาณ ๒๓ ปี จึงมาจับจองที่ดิน ที่บ้านนี้ มีเนื้อที่ ๕๐ ไร่ และเป็นที่อยู่ปัจจุบัน

หมอคง มีภรรยารวม ๑๒ คน คนแรกจนถึงคนที่ ๑๑ เสียชีวิตแล้ว มีบุตรที่เกิดจากภรรยาคนก่อน ๆ และคนปัจจุบัน รวม ๗ คน เสียชีวิต ๓ คน ปัจจุบันหมอคงอยู่กับภรรยาคนที่ ๑๒ คือนางอัญชัน ชื่อเล่นว่า เล็ก(ภาพที่ ๒) และบุตรชายคนสุดท้าย ที่เกิดจากนางเล็ก นอกจากนี้ ยังมีบุตรชายคนโต (เกิดจาก ภรรยาที่ชื่อหยอง) ชื่อ นายสมควร วงศ์สายสิญจ์ (ภาพที่ ๓) แต่งงาน แล้ว ทั้งภรรยาและบุตรอาศัยอยู่ด้วยกันแต่อยู่บ้านคนละหลังกับ หมอคง นางเล็กและนายสมควรจะเป็นผู้คอยช่วยเหลือหมอคงในการ เก็บและหยาสาสมุนไพรรักษาผู้ป่วย

ภาพที่ ๒ : นางอัญชัน วงศ์สายสิญจ์ (เล็ก) ภรรยาหมอคง

ครอบครัวหมอคงมีฐานะค่อนข้างยากจน แต่เป็นคนที่มีอัธยาศัยดี สุขภาพ มักน้อย มีจิตใจเอื้ออาทร มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย สมถะ สภาพบ้านที่หมอคงอาศัยอยู่มีลักษณะเป็นเพิงไม้ที่ต่อจากบ้านไม้ที่เป็นที่อยู่ของลูก (ภาพที่ ๔) สภาพภายในห้องมืดทึบ ไม่มีหน้าต่างหรือช่องระบายอากาศ ภายในเพิงที่พักของหมอคงเป็นทั้งที่นอนและที่เก็บสมุนไพรรักษาจำนวนมากวางเรียงรายเกาะกะอยู่ทั่วไป (ภาพที่ ๕) โดยเฉพาะที่นอนของหมอคงมีเพียงแค่เตียงไม้ไผ่เล็ก ๆ ขนาดพอนอนได้พอดี และมีมุ้งผ้ากางกันยุงพอดแค่อาศัยนอนได้เท่านั้น (ภาพที่ ๖) ซึ่งภรรยาและลูกบอกว่าพยายามจะจัดเก็บให้ แต่หมอคงไม่ยอมให้จัดเก็บและทำความสะอาด จึงมีทั้งยาและหยากไย่ อากาศก็ไม่ถ่ายเท มีกลิ่นเหม็นอับ นอกจากนี้ที่กลางห้องของหมอคง ยังมีแท่นพระบูชา

ภาพที่ ๓ : นายสมควร วงศ์สายสิทธิ์
ลูกชายหมอคง

พร้อมทั้งรูปปั้นท่านชีวกโกมารภัจ (ภาพที่ ๗) ใกล้กันก็มียาสมุนไพรวางไว้เต็มห้อง รอบๆ บ้านของหมอคงเป็นป่าสมุนไพรที่หมอคงปลูกและอนุรักษ์ไว้ ทั้ง ๕๐ ไร่ สภาพเป็นป่าทึบที่อุดมสมบูรณ์ (ภาพที่ ๘) หมอคงบอกว่าปลูกไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ โดยโค่นสวนเงาะ ทุเรียน มังคุดทิ้ง แล้วจึงปลูกสมุนไพรทั้งหมด ในสมัยนั้นก็โดน พี่ๆ น้องๆ ต่อว่า

ต่อขานว่าจะปลูกไปทำไม ไม่เห็นมีประโยชน์อะไรเลย ปลูกเงาะ มังคุด ทุเรียน ยังได้เงิน ได้ทองใช้ แต่หมอคงก็ไม่สนใจ ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นที่จะให้พื้นที่นี้เป็นป่าสมุนไพรเพื่อสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ในการรักษาผู้ป่วยตามความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย นอกจากเป็นหมอยาแล้ว เมื่อก่อนหมอคงยังช่วยเหลือสังคมโดยเป็นกรรมการวัด แต่ต่อมา กรรมการหมู่บ้านเห็นว่ามีคนไข้มาให้หมอคงรักษามาก ทำให้ไม่มีเวลาและเป็นภาระกับหมอคง จึงให้ทำหน้าที่รักษาคนไข้อย่างเดียว

ปัจจุบัน สภาพร่างกายของหมอคงไม่ค่อยแข็งแรง เนื่องจากเป็นโรคถุงลมโป่งพอง เคยไปนอนพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลเขาตึกฉัตร มีอาการเหนื่อยง่าย แต่ก็ยังมีคนมาขอให้หมอช่วยรักษาอยู่ทุกวันๆ ละประมาณ ๑๕ - ๒๐ คน

ภาพที่ ๔ : บ้านหมอคง

ภาพที่ ๕ : ห้องเก็บสมุนไพรแห้ง

ภาพที่ ๖ : ที่นอนของหมอคง

ภาพที่ ๗ : แท่นพระบูชาและ
รูปชีวกโกมารภัก

ภาพที่ ๘ : ป่าสมุนไพรของหมอคง

แหล่งที่มาของความรู้ หมอคง.....

เนื่องจากปู่ของหมอคงเป็นหมอยา (ชื่อปู่คง) หมอคงจึงมีความคุ้นเคยและอยากเป็นหมอยาเหมือนปู่ แต่ปู่ไม่ยอมสอน บอกให้ไปเรียนรู้จากคนอื่นมาก่อน แล้วค่อยมาเรียนกับปู่ทีหลัง ดังนั้น เมื่ออายุได้ ๑๕ - ๑๖ ปี จึงไปขอเรียนตัวยากับหมอจันทร์ ที่บ้านคลองพลู ส่วนใหญ่หมอจันทร์ จะสอน

โดยพูดให้ฟังแล้วคอยจดเอา นอกจากนี้ก็ให้อ่านจากสมุด และคอยดูแลรักษาคนไข้ พออายุได้ ๒๐ ปี ก็ไปเรียนตัวยากับหมอช้วน ที่บ้านคลองพลู และไปเรียนตั้มยากับหมอทน พออายุ ๒๑ ปี เรียนวิชาคาถาและของขลัง จากหมอพรหมที่บ้านน้ำขุ่น จนเกณฑ์ทหาร เมื่อปลดจากเกณฑ์ทหารจึงมาเรียนวิชาหมอยาของปู่จากพ่อซึ่งสืบทอดภูมิปัญญามาจากปู่ (เนื่องจากปู่เสียชีวิตไปก่อนจึงไม่ได้เรียนจากปู่โดยตรง)

หลังจากที่เรียนกับหมอจันทร์ก็ไปอาศัยกับญาติที่เมืองแกลง และเริ่มใช้ความรู้รักษาญาติ พี่น้องที่นั่น แล้วตระเวนรักษาหมู่ญาติตามที่ต่าง ๆ ทั้งที่บ้านฉาง บ้านสองพี่น้อง และบ้านผักกาดข้าว ใช้เวลาในการรักษาผู้ป่วยอยู่นาน ประมาณ ๔-๕ ปี จึงกลับมาปักหลักที่บ้านน้ำขุ่น และเริ่มรักษาพยาบาลที่บ้านก่อนซึ่งป่วยเป็นลมหน้ามืดแล้วรักษาหายจนเริ่มมีคนรู้จักมากขึ้น คนจึงเริ่มมาให้รักษาเรื่อยมา จนกระทั่งปัจจุบันหมอคงจึงเป็นที่พึ่งยามยากของคนยามเจ็บป่วย และเป็นที่พักของคนที่หมอโรงพยาบาลบอกว่าไม่รอด

วิธีการตรวจวินิจฉัยโรค

ก่อนที่หมอคงจะรักษาหรือวางยาให้กับผู้ป่วย หมอจะมีวิธีการตรวจวินิจฉัย ๔ อย่าง คือ

๑. ดูอาการ หมอจะดูตั้งแต่ผู้ป่วยเดินเข้ามา แล้วนั่งลง ถ้านั่งแล้วมือปิดไปมาหรือโพลไปข้างหลัง อยู่ไม่สุข มักจะรักษาไม่หาย ถ้ามานั่งเฉย ๆ ส่วนใหญ่จะหาย

๒. ถามอาการ หมอจะถามว่าผู้ป่วยมีอาการอย่างไรแล้วเทียบเคียงดูว่าอาการตรงกับตำราย่างไร

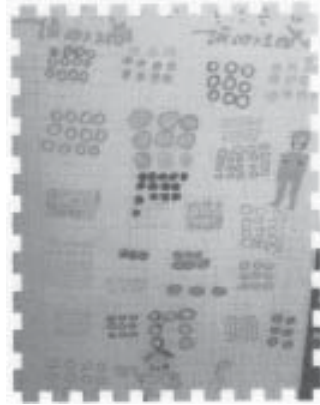
๓. ตรวจชีพจร หมอจะจับชีพจรคนไข้ที่ข้อมือ ดูว่าเดินไปทับไปทางไหน ถ้าเดินทับไปทางซ้าย แสดงว่าเกี่ยวข้องกับผีเรือนทางข้างแม่ ถ้าเดินทับไปทางขวา แสดงว่าเกี่ยวข้องกับผีเรือนทางข้างพ่อ หรือครูอาจารย์ แต่ถ้าเดินตรงกลางแสดงว่าไม่เกี่ยวกับผี เป็นไข้โดยตรง การตรวจดูไข้ หมอคงจะดูชีพจรว่าเต้นแรงหรือค่อย และดูนาฬิกาที่เข็มวินาที (มีคนให้นำฬิกาหมอมมา

๑ เรือน) ถ้าชีพจรเต้นเร็วมาก แล้วลองวางยา รอดูอาการถ้าชีพจรเต้นช้าลงมาสม่่าเสมอ แสดงว่าวางยาถูกแต่ถ้าชีพจรไม่ลงมาแสดงว่าวางยาไม่ถูกต้องเปลี่ยนยาใหม่

๔. ตรวจเม็ดเลือดที่ฝ่ามือ หมอคงจะดูเส้นเลือดที่ฝ่ามือซึ่งมีทั้งเส้นเลือดดำและแดง หรือใช้เข็มจิ้มที่ปลายนิ้วแล้วบีบให้เลือดออกมา ถ้าเลือดดำแสดงว่า เลือดดำกับแดงบวกัน แสดงว่าเป็นพิษ จะทำให้เจ็บหัว ปวดท้อง ปวดเมื่อยทั่วสรรพางกาย

นอกจากนี้หมอคงยังตรวจดูผื่นหรือตุ่มที่ขึ้นบริเวณแผ่นหลังของผู้ป่วยว่ามีสีอะไร มีที่เม็ดจึงจะทราบว่าเป็นโรคอะไร มีอาการใดแทรกอยู่บ้าง จึงจัดยาสมุนไพรให้ หรือ แทรกยาใดเพิ่มเติม จะต้องใช้ยาทั้งสิ้นที่ขุดหรือต้องงดอาหารชนิดใดบ้าง (ภาพที่ ๙)

ภาพที่ ๙ : ตำราสมมติฐานโรคที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่ได้จดบันทึกเอาไว้เพื่อใช้วิเคราะห์อาการของผู้ป่วยที่มารักษา

คาถาการรักษาโรคของหมอคง

การรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน ในทัศนะของหมอคง บอกว่าเป็นสิ่งสำคัญด้วยเหมือนกัน เพราะว่าการรักษาโรคในแต่ละครั้งต้องรำลึกถึงพระคุณครูบาอาจารย์ที่ท่านให้วิชาความรู้กับเรา ทุกครั้งที่หมอคงให้การรักษานอกจากวางยาตามอาการแล้ว หมอจะต้องภาวนาคาถาก่อนให้การรักษาและบางโรคจะใช้น้ำมันต์และคาถาร่วมด้วย เช่น โรคตาน ขาง และกระดูกหัก คาถาที่หมอคงใช้ในภาวนา คือ นะโมพุทธาเย นะมะพระทะ ทุตติยมปิ นะโมพุทธาเย นะมะพระทะ ตติยมปิ นะโมพุทธาเย นะมะพระทะ ให้ท่อง ๓ จบ อันเป็นเสร็จพิธี

ความเชี่ยวชาญ และความถนัดวิธีการรักษาโรคของหอมคง

โรคหรืออาการที่หอมถนัดหรือรักษาได้ดี ได้แก่ มาลาเรียขึ้นสมอง มาลาเรียลงกระเพาะ และมาลาเรียขึ้นกระดูก นอกจากนี้ก็มีโรคผอมแห้งแรงน้อย โดยเฉพาะในผู้หญิงที่เรียกว่ามฤตกิตระดูขาว ระดูเหลืองและระดูแดง มะเร็ง

โรคที่มีคนมาให้หอมคงรักษามาก คือ ริดสีดวง หอมคงบอกว่ามีหลายจำพวกได้แก่

- ริดสีดวงเลือด มีอาการเส้นเลือดจม
- ริดสีดวงลม มีอาการหอบหืด
- ริดสีดวงลำเส้น มีอาการท้องพอง
- ริดสีดวงลำไส้ มีอาการเจ็บท้อง เป็น ๆ หาย ๆ
- ริดสีดวงทวารหนัก มีลักษณะเป็นเดือยไก่ที่ทวารหนัก
- ริดสีดวงทวารเบา มีอาการเป็นระดูขาว

นอกจากนี้หอมคงยังบอกว่าถนัดรักษาผู้ป่วยที่เป็นโรคเอดส์ หอมคงบอกว่าจะมีอาการถ่ายบ่อย ปวดหัว ร้องไห้ กระสับกระส่าย หอมคงจะรักษาโดยใช้ยาต้มที่มีรสขม ซึ่งเป็นส่วนประกอบของ ใบควินิน ใบฝรั่งขึ้นก สะเดา และขมิ้นอ้อย อย่างละ ๒ บาท ต้มรวมกัน ให้กินไปเรื่อย ๆ จนกว่าอาการจะทุเลาลง และห้ามกินของคาวเช่น ปลาไหล ปลาหลดนา ปลาดุก เป็นต้น

วิธีการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ

นอกจากจะมีความเชี่ยวชาญในการรักษาโรคต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว หอมคงยังมีความสามารถในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บได้อย่างอัศจรรย์ หอมคงเล่าให้ฟังว่า ผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บที่มารักษากับหอมส่วนใหญ่จะกินยา “กรัมมีอกโซน” โดยชาวบ้านใช้เป็นยาฆ่าเห็บอย่างแพร่หลาย หอมคงได้อธิบายว่า ยากรัมมีอกโซนมีฤทธิ์เป็นกรดเมื่อกินเข้าไปแล้วจะทำให้ร้อนไปเผาอวัยวะภายในร่างกายทำให้ ปากพอง ลำไส้รั่ว กระเพาะอาหารรั่ว มีน้ำลายขาว ๆ ลักษณะคล้ายกับเป็นเนื้อเยื่อในร่างกายนไหลออกมา

แต่หมอกคงบอกไม่ได้ว่า เป็นเนื้อเยื่ออะไรที่ไหลออกมาทางน้ำลาย จะมีกลิ่นเหม็นมาก ปริมาณยาที่ผู้ป่วยกินมานั้นก็แล้วแต่ว่า บางรายก็กินมามาก บางคนก็กินมาน้อย วิธีการรักษาเริ่มแรกก็จับชีพจรดูก่อน ว่า ผู้ป่วยมีอาการขนาดไหน

ภาพที่ ๑๐ : เรือนผู้ป่วยที่ชาวบ้านร่วมใจกันสร้างให้ (ปัจจุบันไม่ได้ใช้แล้ว)

เป็นมากเป็นน้อย หมอกคงสามารถบอกล่วงหน้าได้ว่า คนนี้จะมีโอกาสรอดหรือไม่ จากนั้นหมอกคงก็จะให้การรักษาโดยใช้ยาสมุนไพร (ในสมัยก่อนนั้นถ้าผู้ป่วยรายใดมีอาการหนักมากหมอกคงจะให้นอนพักรักษาตัวในเรือนคนไข้ที่หมอกคงจัดเตรียมไว้ให้ ซึ่งบรรดาญาติผู้ป่วยและประชาชนร่วมกันสร้างให้กับหมอกคง (ภาพที่ ๑๐) แต่ในปัจจุบันนี้เรือนคนไข้ไม่ได้ใช้แล้วเพราะว่าหมอกคงมีอายุมากแล้ว สุขภาพของหมอกคงไม่เอื้ออำนวยที่จะให้การดูแลผู้ป่วยเหมือนเช่นแต่ก่อนผู้ป่วยส่วนใหญ่จะมารักษาแล้วกลับไปพักรักษาตัวที่บ้าน)

วิธีการใช้ยา

หมอกคง จะเตรียมยาสมุนไพรใช้รักษาผู้ป่วยแต่ละราย จะใช้สมุนไพรหลายตัวรวมกันในแต่ละชนิดหมอกคงจะนำมาตากแดดให้แห้ง ส่วนประกอบของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้เป็นยานั้นจะมีทั้งที่เป็น ใบ ราก เปลือกไม้ ลำต้น โดยจะนำมาตากให้แห้ง แล้วนำมาในสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน โดยใช้วิธีการประมาณการเอา ไม่ได้กำหนดว่าในแต่ละชนิดต้องใช้ในปริมาณเท่าใด หลังจากนั้นจึงนำมาบดรวมกันให้ละเอียดเป็นผง ในการใช้ยาในแต่ละครั้ง จะใช้ยาสมุนไพรประมาณ ๑ ช้อนชา ผสมกับน้ำเปล่าในปริมาณ ๒๐ ลิตร แล้วจึงผสมดินสอพองที่เตรียมไว้แล้วโดยใช้ดินสอพอง ๑ ช้อนชาผสมกับน้ำเปล่า ๒ ลิตร จากนั้นจึงนำน้ำดินสอพองที่ผสมแล้ว จำนวน ๑๐๐ ซี.ซี. มาผสมลงไปในน้ำยาสมุนไพรที่เตรียมไว้ และสุดท้ายหมอกคงจะผสมยำน้ำแดงลงไป

ในยาที่ผสมแล้วจำนวน ๒ หยด ถ้าไม่มียาน้ำแดง ก็ให้ใช้ผงเสนามาฝน แล้วผสมกับน้ำก็ใช้ได้เหมือนกัน หลังจากผสมยาเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีสีแดงใส ๆ คล้าย ๆ ยาน้ำแดงอุทัยหมอมิ จึงให้ผู้ป่วยกินยานี้ทีละน้อย จิบไปเรื่อย ๆ ปริมาณยา ๑๐ - ๒๐ ลิตร จนกว่าจะหาย ห้ามกินทีละมาก ๆ สรรพคุณยาสมุนไพรดังกล่าวข้างต้นที่ให้กินนั้น จะไปช่วยถอนพิษออกมาจากร่างกาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือตัวยาที่ใช้ร่วมในการรักษาด้วยคือ ยาแดง หรือหมอคงเรียกว่า ยาน้ำแดง เป็นที่รู้จักของชาวบ้านว่า “ยาน้ำแดง” ที่ใช้รักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าหญ่ายาน้ำแดงนี้ หมอคงบอกว่ามีสรรพคุณในการไปช่วยรักษาแผล เคลือบแผล หรือไปช่วยสมานแผลอวัยวะภายในร่างกายที่ถูกฤทธิ์ของตัวยา กรั่มมีอกโซน เข้าไปทำลาย ได้อย่างดีโดยให้กินครั้งละ ๑ ช้อนชา หรือจิบไปเรื่อย ๆ

ระยะเวลาที่ใช้ในการรักษา

ระยะเวลาการให้ยารักษาประมาณ ๑ - ๒ วัน อาการจะดีขึ้น พอทุเลาแล้ว แต่บางคนอาจจะมีอาการกลับมาเป็นอีก เพราะว่าฤทธิ์ยากระจายไปทั่วตัวแล้ว ก็ต้องให้ยารักษาต่อจนกว่าจะหาย มีผู้ป่วยบางรายที่ผู้ศึกษาได้ไปสัมภาษณ์ พบว่า ต้องใช้เวลาในการรักษาโดยพักรักษาที่บ้านหมอคงนาน ๑ เดือน ถึงจะหายขาด

ข้อปฏิบัติและข้อห้ามสำหรับการเป็นหมอ

ข้อปฏิบัติของหมอคงนอกจากการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีแล้ว หมอคงจะต้องทำพิธีไหว้ครูตอนสงกรานต์ทุกปี สิ่งที่ใช้ในพิธีไหว้ครู ได้แก่ เหล้า ๗ ไห เงิน ๒ ชั่ง ๖ บาท หัวหมู ๗ หัว หมาก ๕ คำ พลุ ๕ จีบริฐ ๕ ก้าน เทียน ๕ เล่ม เมื่อทำพิธี จุดธูป ถ้าครุมาควันธูปจะลอยมาทางตัวหมอ แต่ถ้าควันธูปไม่ลอยมาแสดงว่าครุยังไม่มา ต้องทำต่อในวันใหม่

หมอคงเคยถูกขโมยเข้าบ้าน เอาตำราและเงินทองไปหมด หมอคงเชื่อว่า เป็นเพราะไม่ได้ไหว้ครู มา ๕ ปี ครุจึงไม่อยู่ช่วยเหลือดูแล ตัวหมอคงเองก็มีอาการเจ็บป่วย ปวดเมื่อยตามตัว เมื่อไหว้ครูแล้วอาการดีขึ้น

นอกจากข้อปฏิบัติแล้วมีข้อห้ามไม่ให้ลอดราวผ้า และห้ามกินของบ้านคนอื่น เพราะจะทำให้ยาและคาถาเสื่อม

ลักษณะคำตอบแทน

หมอคงบอกว่าตนเองมีอาชีพเป็นหมอยา แต่ไม่ได้เรียกร้องค่ารักษาแล้วแต่ผู้ป่วยจะให้ ได้บ้างไม่ได้บ้าง บางครั้งก็อดมือกินมือ จากการสอบถามผู้ป่วยที่มารักษากับหมอคง ส่วนใหญ่บอกว่าหมอไม่รับค่ารักษา จึงให้กับภรรยาบ้าง ตอบแทนเป็นอาหารบ้าง ข้าวสารบ้าง

การสืบทอดองค์ความรู้

หมอคงบอกว่าไม่หวังวิชา ใครจะมาเรียนรู้ก็ได้ ที่ผ่านมามีพระจากสมุทรปราการรูปหนึ่งมาเรียนอยู่ด้วย ได้ไปทั้งหมด ๓๔ อาการ แต่ท่านเรียนรู้ซ้ำสำหรับคนที่จะสืบทอดต่อจากหมอต่อนี้ยังไม่มี แต่ก็ได้สอนลูกชายคนโตที่ชื่อ สมควร ซึ่งคอยช่วยเหลือในการเก็บและปรุงยามาตั้งแต่เด็ก จนรู้จักสมุนไพร สูตรยาและวิธีการรักษาบางโรค บางอาการ หมอคงบอกว่าลูกชายคนนี้ พอเรียนรู้และมีวิชาพอใช้ได้แล้ว แต่ยังไม่ถึงเวลาที่จะมอบให้ นอกจากบุตรชายแล้ว ภรรยาที่อยู่ด้วยคนปัจจุบันก็ได้เรียนรู้ตัวยาและสมุนไพรจากหมอเพื่อคอยช่วยเหลือหมอในการรักษาผู้ป่วยเช่นเดียวกับลูกชายคนโต แต่หมอก็ไม่ได้พูดถึงการมอบวิชาให้หรือไม่

การใช้สมุนไพรในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บของหมอคง

สมุนไพรที่หมอคงใช้รักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บประกอบด้วยสมุนไพรหลัก ๆ ๒๘ ชนิด ส่วนใหญ่จะมีสรรพคุณช่วยถอนพิษ และยังมีส่วนประกอบอื่น ๒ ชนิด คือ ดินสอพอง และยาน้ำแดง โดยตัวยาสมุนไพรในแต่ละชนิดที่ใช้รักษานี้หมอคงจะนำมาตากแดดให้แห้ง หลังจากนั้นจึงนำสมุนไพรในปริมาณสัดส่วนที่เท่า ๆ กัน หมอคงจะใช้วิธีการหีบมาแต่ละชนิดเท่า ๆ กัน ไม่มีเครื่องมือในการขังดวงวัดแต่อย่างใด จากนั้นจึงนำมาบดรวมกันให้

ละเอียดจนเป็นผง (ส่วนใหญ่หมอคงจะเอาไปให้ร้านค้าช่วยบดให้) และเก็บใส่ขวดไว้ ส่วนตัวยาที่เป็นหัวใจสำคัญในการรักษา ได้แก่ ดินสอพอง หมอคงบอกว่ามีสรรพคุณช่วยในการรักษาผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษจากยาฆ่าเห็บได้ หมอคงจะเป็นคนเตรียมโดยผ่านการสะตุแล้ว ส่วนยาน้ำแดงมีสรรพคุณในการรักษาสมานแผล หมอคงจะให้ลูกไปซื้อที่ร้านค้ามาเก็บไว้ หรือถ้าไม่มียาน้ำแดงหมอคงจะใช้ฝางเสนมาฝนแล้วนำมาผสมกับน้ำ ปริมาณที่ใช้จะใช้ยาสมุนไพรที่บดแล้วประมาณ ๑- ๒ ช้อนชาผสมกับน้ำบริสุทธิ์ ประมาณ ๒๐ ลิตร สำหรับดินสอพองที่เตรียมเป็นผงไว้แล้วให้นำมา ประมาณ ๑ ช้อนชาผสมกับน้ำ ๒ ลิตร แล้วจึงเอาส่วนที่ผสมแล้วประมาณ ๑๐๐ ซี.ซี. เทผสมลงในน้ำยาสมุนไพรที่ผสมแล้ว จากนั้นจึงใส่ยาน้ำแดงประมาณ ๑ - ๒ หยด แล้วคนให้เข้ากันพร้อมทั้งต้องภาวนาคาถาด้วย จึงนำไปใช้รักษาผู้ป่วยต่อไป

สำหรับรายชื่อสมุนไพรที่นำมาใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บของหมอคงมีรายละเอียดในภาคผนวก

กรณีตัวอย่างผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ

ทีมผู้ศึกษาได้ลงไปติดตามในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บและไปรับการรักษากับหมอคงในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์จังหวัดจันทบุรี เพื่อจะได้รับทราบข้อเท็จจริงว่าหมอคงมีองค์ความรู้และมีความสามารถในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บได้จริงหรือไม่ ในการออกไปเก็บตัวอย่างของผู้ป่วยครั้งนี้ เนื่องจากมีเวลาค่อนข้างจำกัดทางทีมผู้ศึกษาจึงเก็บข้อมูลผู้ป่วยได้ทั้งหมด จำนวน ๔ ราย ในจำนวนนี้ หมอคงให้การรักษายา จำนวน ๓ ราย และรักษาไม่หาย จำนวน ๑ ราย ญาติผู้ป่วยมีความประสงค์จะพาไปรักษาที่อื่นต่อ แต่อย่างไรก็ตามผู้ป่วยที่ไปรักษาที่อื่นรายนี้หมอคงก็ให้การรักษาผู้ป่วยจนมีอาการดีขึ้นมาก แต่ยังไม่หายสนิท รวมทั้งหมดจำนวน ๔ ราย การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ป่วยครั้งนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาได้จัดเตรียมไว้แล้ว พร้อมทั้งอัดบันทึกเทปเสียงระหว่างการสัมภาษณ์ด้วย ทีมผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ผู้ป่วยรายที่ ๑

ประวัติส่วนตัวของผู้ป่วย

นางเสาวณีย์ ใจสะอาด (ภาพที่ ๑๑) ปัจจุบันอายุ ๓๓ ปี บ้านเดิมอยู่บ้านเลขที่ ๖๒/๑ หมู่ ๑๐ ต.เขาบายศรี อ.ท่าใหม่ จ.ตราด แต่ปัจจุบันมาเช่าบ้านอยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๓ ต.คลองเจริญ กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จ.จันทบุรี แต่งงานกับสามีใหม่ ชื่อ นายทวี พันวิไล มีอาชีพรับจ้างทำสวน มีบุตร ๒ คน คนโตอายุประมาณ ๕-๖ ขวบ คน

ภาพที่ ๑๑ : นางเสาวณีย์ ใจสะอาด

น้องอายุประมาณ ๖-๗ เดือน ผู้ป่วยมีรูปร่างอ้วนตัวใหญ่มีน้ำหนัก ๘๐ กิโลกรัม สูงประมาณ ๑๖๕ เซนติเมตร ผู้ป่วยมีอาชีพขับมอเตอร์ไซค์รับจ้าง มีรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเฉลี่ยประมาณวันละ ๕๐ - ๖๐ บาท

สาเหตุที่ผู้ป่วยกินยาฆ่าเห็บ

ผู้ป่วยเล่าให้ฟังว่า ในวันที่เกิดเหตุนั้นยังอยู่บ้านญาติของแม่เพื่อนที่จังหวัดตราด ในตอนนั้นมี อายุ ๑๖ ปี น้ำหนักตัวประมาณ ๔๕ กิโลกรัม รูปร่างเล็กมาก ทะเลาะกับสามีเก่า ปัจจุบันได้เลิกกันไปแล้ว เกิดความน้อยใจ จึงได้กินยาฆ่าเห็บ ประมาณ หนึ่งถ้วยน้ำพริก ผู้ป่วยบอกว่า ชื่อกริมมีอกโซน หลังจากกินยาแล้วรู้สึกร้อนไปทั้งตัวมีอาการอาเจียนตลอด ญาติได้พาไปรักษาที่โรงพยาบาลจังหวัดตราด หมอโรงพยาบาลล้าทางต้องผู้ป่วยให้ แต่ก็ยังไม่หาย เริ่มมีอาการชากรรไกรแข็ง ลิ้นแข็ง มีญาติบอกว่า หมอคงที่จังหวัดจันทบุรีสามารถรักษาให้หายได้ ญาติๆ จึงไปเช่ารถกระบะพาไปหาหมอคง ในระหว่างเดินทางผู้ป่วยมีความรู้สึกตัวดีตลอดพอไปถึงหมอคงได้รับไว้เป็น ผู้ป่วยและเริ่มให้การรักษา

วิธีการรักษา

พอไปถึงบ้านหมอคงจำได้ว่า หมอคงได้ซักถามและตรวจอาการ โดยการจับชีพจร หมอคงบอกว่าถ้าเส้นไม่กระตุกก็ไม่รอด และถ้าเส้นกระตุกก็จะรอด และหลังจากหมอคงตรวจเสร็จก็นำยามาผสมกับน้ำให้กิน แต่ผู้ป่วยไม่ทราบว่ายาคือหมอคงให้เป็นยาอะไรบ้าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่ที่รู้แน่ ๆ ว่ามียาน้ำแดงอย่างหนึ่ง หมอคงเอายาน้ำแดงผสมน้ำเป็นแกลลอนให้ดื่มวันหนึ่ง ๆ ต้องกินถึงประมาณ ๓ แกลลอน แต่ผู้ป่วยบอกว่ากินไม่ถึงหรอก กินได้ประมาณ ๒ - ๓ ข้อน เพราะว่าอยากตาย ระหว่างการรักษา ผิวหนึ่ง เล็บมือ เล็บเท้า เริ่มเป็นสีเขียว ๆ ข้ำ ๆ แล้ว นอกจากนี้ยังมีอาการขากรรไกรแข็ง ลิ้นแข็ง พูดไม่ได้ ในขณะที่กำลังรักษาอยู่นั้น หมอคงให้ญาติไปเก็บดอกขบาสีแดง ๆ เก็บมา ๓ ดอก มาวางไว้ในจานที่หมอคงเตรียมไว้ให้ พอรุ่งเช้าหมอคงก็มาดูดอกไม้ในจาน หมอคงบอกว่าผู้ป่วยคนนี้มีตายยังไง ๆ ก็ไม่ตาย หมอคงให้เหตุผลว่า ผู้ป่วยคนนี้ถึงแม้ล้าไส้ภายในจะถูกฤทธิ์ยาทำลายแล้วก็ตาม แต่ยายังไม่เข้าหัวใจ ฤทธิ์ยารั่มม็อกโซนยังไม่เข้าหัวใจ แต่ต้องใช้เวลาในการรักษานานหน่อย หมอคงบอกว่าถ้ารักษาหายแล้วผู้ป่วยจะอ้วนใหญ่แน่ ๆ ผู้ป่วยนอนรักษาตัวที่บ้านหมอคงนานถึง ๓ เดือน ในระหว่างการรักษาผู้ป่วย หมอคงห้ามผู้ป่วยกินน้ำ ห้ามกินข้าว ให้กินแต่ยาอย่างเดียว อาการจึงค่อย ๆ ดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งผู้ป่วยมีความรู้สึกหิว คอแห้ง และอยากกินน้ำมากร่างกายมันทุรนทุราย รู้สึกร้อนมาก ร้อนไปทุกเส้นขนเลย จึงแอบขโมยกินน้ำเปล่า อาการกลับทรุดลงอีก และเกิดอาการชักด้วย และไม่รู้รู้สึกตัวแต่ในใจยังคิดว่าตัวเองไม่เป็นไร “เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไปนี้ผู้ป่วยได้เล่าให้ฟังว่า ในตอนนั้นเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. - ๑๘.๐๐ น. ผู้ป่วยมีความรู้สึกเหมือนกับตัวเองได้หมดความรู้สึกตัว หมดสติไปชั่วขณะ และมองเห็นร่างตัวเองนอนอยู่และเห็นญาติ ๆ นั่งล้อมตัวเราอยู่ เราก็เดินเข้าไปเรียกญาติก็ไม่มีใครพูดด้วย เราจึงเดินออกไปข้างนอก มองเห็นดอกไม้ดอกหนึ่ง ดอกใหญ่มีสีส้มสวยงามมากอยากได้จึงเดินไปหยิบ พอจะหยิบดอกไม้ ดอกไม้ก็จะลอยหนีไป พอเดินเข้าไปใกล้จะหยิบอีกก็ลอยหนีไปอีก เดินมาได้สักพัก

หนึ่งมองไปข้างทางมีดอกไม้เต็มไปหมด สีสวย ๆ ทั้งนั้นเลย ในระหว่างนั้นก็ มีผู้ชายคนหนึ่งแต่งตัวชุดสีขาวนุ่งผ้าโจงกระเบน เสื้อสีขาวมีผ้าสไบเฉียงสีขาว มาจากไหนก็ไม่ทราบเดินตามมาหาเรา ไม่ให้เราเดินไปข้างหน้าอีก เขาบอกข้าง ๆ เป็นเหวจะเดินไปเดี๋ยวก็ตกเหวตาย เราก็ไม่เชื่อจะเดินต่ออีก เพราะว่าเราจะเดินไปเก็บดอกไม้ให้ได้ แต่เขาก็จุดเราไว้ แล้วก็ชี้ไปข้างหน้าให้เราดู ก็เห็นเป็นเหวจริง ๆ และมีขอนไม้ใหญ่มาขวางข้างหน้าเราอยู่ เขาก็จูงมือพาเรากลับ และก็บอกเราให้เรารีบกลับเร็ว ๆ ระหว่างเดินกลับมาไม่เห็นดอกไม้แล้ว พอเดินมาถึงหน้าบ้านหมอคงก็จำแยกหน้าบ้านหมอคงได้ จึงรีบเดินเข้ามาที่หน้าบ้านหมอคง เห็นญาติกำลังนำร่างใส่ลงไปในโลงศพแล้ว และได้เริ่มจัดทำพิธีกรรมทางศาสนา โดยได้นำสายสิญจน์ มาพันที่มีดอกไม้อยู่ ๓ ดอก รูป ๓ ดอก และเทียน ๑ ดอก ในขณะที่ญาติ ๆ กำลังทำพิธีกรรมทางศาสนาอยู่ เราจึงรีบกลับเข้าไปในร่าง และเริ่มรู้สึกตัวกลับมาพื้นปรากฏว่าทำให้ผู้คนในที่นั้นเกิดความตกใจและดีใจที่เราไม่เสียชีวิต ซึ่งก็สร้างความแปลกใจแก่ญาติเป็นอย่างมากยิ่ง” เหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นนี้ หมอคงได้บอกแก่ญาติ ตั้งแต่ก่อนการรักษาแล้วว่านางสาวณีย์ยังไม่ตายหรอกแต่ก็ไม่ใครเชื่อ เพราะหมอคงได้ตรวจดูอาการแล้วตั้งแต่เริ่มแรก พอผู้ป่วยฟื้นขึ้นมา ผู้ป่วยหิวกระหายน้ำมาก หมอคงอนุญาตให้กินได้ ผู้ป่วยกินน้ำถึง ๓ ชั้น และกินน้ำชวดอีก ๒ ชวด และหมอคงก็ให้กินยาต่ออีกนอนพักรักษาตัวต่อที่บ้านหมอคงโดยกินยาอยู่ประมาณ ๑ ปี ถึงจะหายขาดและหมอคงให้กลับบ้านได้ ตอนกลับมาอยู่ที่บ้านแล้วอาการต่าง ๆ เป็นปกติแต่ผิวหนังตามร่างกายหลุดลอก ลื่น หู เปลือกตาก็หลุดลอก ก็ยังเดินทางมารักษาที่หมอคง หมอคงก็ให้ยากลับมากินที่บ้านอีก โดยมียาน้ำแดงผสมกับยาของหมอคงด้วย จนกระทั่งหายสนิทจึงเลิกกินยา

ผลการรักษา

หลังจากหายเป็นปกติแล้ว น้ำหนักผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก่อนป่วยน้ำหนัก ๔๕ กิโลกรัม พอหายป่วยน้ำหนักตัวเพิ่มเป็น ๘๐ กิโลกรัม ผู้ป่วย

ถามหมอนคงว่าทำไมน้ำหนักตัวจึงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ หมอนคงบอกว่า ร่างกายมันเปลี่ยนเซลล์ใหม่ เซลล์ของเก่าหลุดออกหมด เซลล์ขึ้นมาใหม่จะหนา ทำให้น้ำหนักตัวเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบันผู้ป่วยรายนี้สุขภาพแข็งแรงดี มีโรคประจำตัวอยู่คือเป็น ไทรอยด์ แต่สภาพโดยทั่วไปผู้ป่วยมีสุขภาพแข็งแรง ระหว่างการรักษากับหมอนคงก็ไม่เคยไปซื้อยามากินเองหรือไปรักษาที่โรงพยาบาล

ทัศนคติและการยอมรับหมอนคง

ผู้ป่วยยอมรับนับถือหมอนคงมากเพราะว่า ถ้าไม่มีหมอนคง ป่านนี้คงตายไปแล้ว และส่วนตัวคิดว่าหมอนคงมีความรู้ในการให้การรักษาผู้ป่วยโรคอื่น ๆ ได้อีก เพราะในระหว่างการรักษามีคนมาหาหมอนคง รักษาโรคอื่น ๆ เป็นอันมาก และหมอนคงไม่เคยคิดค่ารักษาใด ๆ เลย รักษาฟรีตลอด หมอนคงเป็นคนดีมาก และยังมีคนซื้อสมควรถายเป็นผู้ช่วยหมอนคง ซึ่งเป็นลูกชายของหมอนคง คอยให้ความช่วยเหลือในการออกไปเก็บยาสมุนไพรบริเวณบ้านหมอนคง และมีคนซื้อนางเล็กรีกคนหนึ่งก็คอยช่วยจัดเตรียมยาให้ผู้ป่วยตามที่หมอนคงบอก หลังจากหายแล้วเคยแนะนำคนกินยาฆ่าเห็บฯ ไปรักษากับหมอนคง ชื่อ ดุ่ย แต่คนนี้เป็นมากหมอนคงรักษาไม่อยู่ เสียชีวิตไปแล้ว ผู้ป่วยบอกว่ามีทั้งที่หมอนคงรักษาหายและรักษาไม่หายก็มี แต่ส่วนตัวแล้วยังมีความเชื่อว่าหมอนคงสามารถรักษาผู้ป่วยหายโดยเฉพาะคนที่กินยาฆ่าเห็บฯ ได้เป็นอย่างดี

ผู้ป่วยรายที่ ๒

ประวัติส่วนตัวของผู้ป่วย

ผู้ป่วยชื่อ นางสาวดวงใจ คงคาเหนือ (ภาพที่ ๑๒) บ้านเลขที่ ๑๕ หมู่ ๓ ต.คลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอายุ ๒๘ ปี ยังไม่ได้แต่งงาน มีอาชีพรับจ้าง ผู้ป่วยมีรูปร่างสันทัด น้ำหนักตัวประมาณ ๔๙ กิโลกรัม สูงประมาณ ๑๕๕ เซนติเมตร

ภาพที่ ๑๒ : นางสาวดวงใจ คงคาเหนือ

สาเหตุที่ผู้ป่วยกินยาฆ่าเหา

ผู้ป่วยเล่าให้ฟังว่าในวันที่เกิดเหตุ ในขณะนั้น อายุ ๑๕ ปี น้ำหนักตัวประมาณ ๓๐ กิโลกรัม รูปร่างเล็กมาก เกิดการทะเลาะกับพี่ชาย โดยพี่ชายชอบกล่าวหาว่า ผู้ป่วยชอบไปเที่ยว ไม่อยู่บ้าน จนผู้ป่วยเกิดความโมโหและเกิดความน้อยใจ จึงวิ่งลงเรือนไปเอายากรัสม็อกโซนซึ่งเป็นยาฆ่าเหาที่มีอยู่แล้วในบ้าน บ้านของผู้ป่วยเองก็มีอาชีฟ

เป็นเกษตรกรจึงมียาดังกล่าวสำหรับใช้ในไรสวน ผู้ป่วยบอกว่า เทยาใส่ผ้าถึงที่ใส่ยากรัสม็อกโซนจนเต็มผ้า แล้วตีจนหมดฝาเลย หลังจากกินยาแล้วตอนแรก ๆ มีความรู้สึกมึนงงเริ่ม เริ่มมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ตอนนั้นยังมีความรู้สึกตัวตื้ออยู่ เพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กันมาพบเห็นเข้าได้นำน้ำในคลองผสมกับไข่ไก่รอกใส่ปากให้ผู้ป่วยกิน เพื่อที่จะให้อาเจียนออกมา แต่อาการก็ไม่ดีขึ้น ญาติพี่น้องในบ้านรู้จักหมอคงดีเพราะว่าหมอคงมีชื่อเสียงในการรักษาโรคนี้ พี่จึงรีบเอาขึ้นรถกระบะพาไปหาหมอคงในตอนนั้น ผู้ป่วยยังมีความรู้สึกตัวตลอดในระหว่างเดินทางไปหาหมอคง

วิธีการรักษา

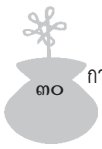
พอไปถึงบ้านหมอคงจำได้ว่า หมอคงได้ซักถามและตรวจอาการ โดยการจับชีพจร หลังจากนั้นหมอคงจึงได้ผสมยาเป็นยาสมุนไพร ผู้ป่วยบอกว่า จำไม่ได้ว่ายาที่หมอคงใช้ในการรักษาประกอบด้วยตัวยาระบบอะไรบ้าง ผู้ป่วยจำได้

ว่ามียาน้ำแดงให้กินด้วย ยาน้ำแดงนี้ผสมกับน้ำ ๕ ลิตร จนเจือจาง จึงกรอกใส่ปากผู้ป่วยให้กินทีละน้อยๆ และให้กินไปเรื่อย ๆ ในขณะที่นั้นก่อนที่หมอคงจะรักษามีอาการขากรรไกรแข็ง ลิ้นบวม ปากเหม็นเน่า พุดไม่ได้ มีน้ำลายไหลอยู่ตลอด แต่ผู้ป่วยยังมีการรู้สึกตัวและมีสติดีอยู่ ใช้เวลาในการรักษาอยู่ที่บ้านหมอคงประมาณ ๑ เดือน อาการเริ่มดีขึ้น จึงขอหมอคงกลับไปรักษาต่อบ้าน หมอคงจัดยาให้มากินที่บ้านต่อ โดยมีข้อห้ามว่า ห้ามกินสับปะรด แตงโม น้ำอัดลม รวมทั้งห้ามอาบน้ำ เป็นเวลา ๓ เดือน ซึ่งผู้ป่วยก็ปฏิบัติตามที่หมอคงแนะนำ หลังจากกินยาหมอคงได้ประมาณ ๕ วัน ก็หยุดกิน ผู้ป่วยให้เหตุผลว่า อาการดีขึ้นแล้ว ขากรรไกรหายแข็ง พุดได้ตามปกติ และอีกประการหนึ่ง ยาน้ำแดงที่ดื่มกินอยู่ทุกวัน รู้สึกเบื่อ เพราะรสชาติมันเผื่อนทำให้ไม่อยากกินอีก แต่ร่างกายยังผอมและมีอาการปวดหัวเวียนหัวบ้าง มีความรู้สึกอยากกินน้ำเปล่า แต่ไม่กล้ากิน เพราะกลัวว่าจะทำให้มีอาการทรุดลงอีก เพราะเคยทดลองกินแล้ว ปรากฏว่า ทำให้เกิดอาการอาเจียน ไม่มีแรง ระหว่างการรักษาแม่มาดูแลโดยตลอด ขณะนี้แม่ได้เสียชีวิตไปแล้ว และจากการสอบถามผู้ป่วยว่าในระหว่างการรักษากับหมอคงได้ไปหาซื้อยาอย่างอื่นมารับประทานเองหรือเปล่า หรือว่าไปรักษากับแพทย์หรือไปโรงพยาบาลหรือเปล่า ก็ปรากฏว่าผู้ป่วยไม่เคยไปซื้อยาอย่างอื่นมารับประทาน หรือไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล ผู้ป่วยบอกว่าอยากจะนอนตลอด ไม่ค่อยมีแรง ลูกไม่ขึ้น แทบจะไม่ได้ขยับเขยื้อนเลย มีแต่ปัสสาวะตลอดหลังจากรักษาไปได้สักระยะหนึ่งอาการเริ่มดีขึ้น เริ่มกินข้าวได้บ้าง ทำให้มีแรงขึ้นมาบ้าง พอเดินช่วยตัวเองได้บ้าง

ผลการรักษา

อาการเริ่มดีขึ้นเรื่อย ๆ อาการต่าง ๆ เริ่มหายเป็นปกติ รับประทานอาหารได้มากขึ้น ปัจจุบันสุขภาพแข็งแรง ไม่เคยมีโรคแทรกซ้อนหรือมีโรคประจำตัวใด ๆ จนน้ำหนักตัวเพิ่มมากขึ้นจากน้ำหนัก ๓๐ กิโลกรัมเพิ่มขึ้นเป็น ๔๙ กิโลกรัม ผู้ป่วยบอกว่าถ้าไม่มีหมอคงปานนี้คงตายไปแล้ว

ทัศนคติและการยอมรับหมอคง

ภายหลังหายเป็นปกติแล้ว ได้ไปเยี่ยมหมอคงพร้อมทั้งซื้อของไปฝากให้หมอคง ในระหว่างการรักษากับหมอคง ไม่เคยเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น ยอมรับว่าหมอคงเป็นคนดี มีความเอื้ออาทรแก่ผู้ป่วยที่มารักษาทุกคน ช่วยเหลือผู้อื่นมาโดยตลอด และยอมรับว่าหมอคงเก่งในการรักษาคนไข้ที่กินยากรั้มมีอกโซน (ยาฆ่าเห็บ) และสามารถรักษาโรคอื่น ๆ ได้อีกด้วย ถ้าหากพบว่ามีคนกินยาฆ่าเห็บจะแนะนำให้มารักษาที่หมอคงแน่นอน

ผู้ป่วยรายที่ ๓ ประวัติส่วนตัวของผู้ป่วย

นางทิพย์ ศรีสวัสดิ์ (ภาพที่ ๑๓) อยู่บ้านเลขที่ ๖/๑๖ หมู่ ๒ ต.คลองพลู กิ่งอำเภอเขาฉกรรจ์ จ.จันทบุรี เคยแต่งงานมาแล้วและได้เลิกกับสามีเก่า ปัจจุบันได้สามีคนใหม่มีลูกกับสามีใหม่ ๒ คน คนโตอายุ ๑๐ ปี คนที่สองอายุ ๕ ปี ทั้ง ๒ คน กำลังเรียนหนังสืออยู่ แต่งงานอยู่กับสามีใหม่มาแล้ว ๑๐ ปี ขณะนี้อายุ ๒๙ ปี น้ำหนัก ๖๐ กิโลกรัม อาชีพรับจ้าง

ภาพที่ ๑๓ : นางทิพย์ ศรีสวัสดิ์

สาเหตุที่ผู้ป่วยกินยาฆ่าเห็บ

นางทิพย์ ศรีสวัสดิ์ ได้เล่าให้ฟังว่า ในตอนเกิดเหตุนี้ยังอยู่กับสามีเก่า ขณะนั้นอายุ ๑๗ ปี เกิดการทะเลาะกับสามีด้วยเรื่องส่วนตัว (ผู้ป่วยไม่ขอเปิดเผยในรายละเอียด) เกิดความเครียด และอยากตาย จึงเอา

ยาฆ่าเห็บฯวิ่งเข้าไปในป่ามันสำหรับหลัง เปิดฝาแล้วกินยาฆ่าเห็บฯ ประมาณ ๑ ฝา หรือประมาณ ๑ ข้อนกินข้าว ตอนกินครั้งแรกรู้สึกเฉยๆ พอกินไปแล้ว ประมาณ ๑ ชั่วโมง รู้สึกหิวน้ำมากๆ รู้สึกร้อนข้างใน มีอาการทुरนทुरาย อาเจียนทั้งเศษอาหารและน้ำเขียวๆ ออกมามาก ลื่นเริ่มบวม เจ็บคอ ระหว่างเดินไปกินน้ำไปพบสามี สามีเห็นว่าที่ปกเลือดมียาฆ่าเห็บฯกรดเลือดที่ใส่ จึงรู้ว่ากินยาฆ่าเห็บฯ จึงรีบพาไปส่งโรงพยาบาลพระปกเกล้า

วิธีการรักษา

เมื่อถึงโรงพยาบาล หมอโรงพยาบาลได้ทำการล้างท้อง แล้วให้น้ำเกลือ เข้าเส้นเลือด ระหว่างพักรักษาอยู่โรงพยาบาล ๑ คืน อาการไม่ดีขึ้น พ่อแม่จะเอาตัวกลับไปรักษากับหมอคงแต่หมอทางโรงพยาบาลไม่ยอมให้กลับ ถ้าพากลับบ้านแล้วทางโรงพยาบาลไม่รับรอง พ่อแม่บอกว่าถ้ารักษาอยู่ที่นี้ คงตายแน่เพราะอาการไม่ดีขึ้น จึงขอหมอพากลับมาบ้านเพื่อไปรักษากับหมอคง สาเหตุที่พาไปรักษากับหมอคงเพราะว่า มีเพื่อนบ้านแนะนำให้ไปรักษากับหมอคง มีคนที่เคยกินยานี้แล้วไปรักษากับหมอคงแล้วหาย เช่น คนชื่อ ดวงใจ, ชื่อ ชิต, ชื่อ มะลิ ที่อยู่ใกล้ๆ บ้านก็ไปรักษากับหมอคงก็หายกลับมาอยู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีอีกหลายคนทั้งที่มาจากจังหวัดอื่นก็มีแต่จำชื่อไม่ได้ เพราะว่ามันนานแล้ว พ่อแม่จึงพากลับมาบ้านเพื่อไปรักษากับหมอคง แต่ไม่ได้นอนพักรักษาที่บ้านหมอคง เพราะว่าบ้านอยู่ใกล้กับหมอคง พ่อจึงไปเอายาที่หมอคงมาให้กินซึ่งยาของหมอคงเป็นยาที่ผสมกับน้ำแล้ว (ประมาณ ๑๐ ลิตร) จะมีสีแดงๆ ผู้ป่วยไม่รู้ว่ายาก็กินนั้นมีตัวยาอะไรบ้าง โดยให้กินยาไปเรื่อย ๆ กินทีละน้อยๆ ระหว่างกินยา ยังมึนดี แต่รู้สึกทรมานมาก ทुरนทुरายเพราะรู้สึกร้อนข้างใน อยากหาที่เย็นๆ อยู่ บางครั้งต้องเข้าไปในป่าเพื่อหาที่เย็นๆ นอน ผิวหนึ่งเป็นจุดๆ รู้สึกคัน หลังจากกินยาได้ ประมาณ ๗ - ๑๔ วัน อาการเริ่มดีขึ้นสามารถกินข้าวได้ มีแรงมากขึ้น สามารถเดินได้ พอรักษาไปได้นานประมาณ ๓ เดือน อาการเกือบจะหายเป็นปกติ แต่ก็ยังคงกินยาน้ำแดงของหมอคงต่ออีก ๕ เดือน รวม ๘ เดือน จึงหายเป็นปกติดี

ระหว่างรักษาปฏิบัติตัวตามคำแนะนำของหมอคงมาโดยตลอด ระหว่างกินยาหมอคง ห้ามกินของมัน ๆ หรือของหวาน ห้ามกินของเค็ม เช่น กะปิ น้ำปลา เป็นต้น และยังห้ามกินน้ำเปล่า ห้ามอาบน้ำนาน ๓ เดือน ระหว่างรักษาผู้ป่วยไปซื้อยากินด้วย โดยหมอคงแนะนำให้ไปซื้อยากินเอง คือ ยาเพนนิซิลินห้าแอสน เพื่อมารักษาการอักเสบข้างใน และรักษาน้ำเลือด น้ำเหลืองให้หาย โดยไปซื้อที่ร้านค้าในตลาดกินนานประมาณ ๓ เดือน กินครั้งละ ๑ เม็ด วันละ ๒ ครั้ง เข้า - เย็น จนกระทั่งหาย

ผลการรักษา

ภายหลังกินยาหมอคง จนครบ ๕ เดือน อาการเริ่มดีขึ้น รับประทานอาหารได้มากขึ้นทำให้มีแรงทำงานได้ ปัจจุบันสุขภาพแข็งแรงประกอบอาชีพการงานได้ปกติ ไม่มีโรคประจำตัว หรืออาการข้างเคียงใด ๆ

ทัศนคติและการยอมรับหมอพื้นบ้าน

ภายหลังหายเป็นปกติได้ไปเยี่ยมหมอคง รู้สึกรักและเคารพหมอคงมาก เพราะช่วยชีวิตตนเองได้ และบ้านอยู่ใกล้ ๆ กัน เคยทราบว่ายหมอคงสามารถรักษาโรคอื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น รักษาโรคมะเร็ง เป็นต้น จึงยอมรับผลการรักษาของหมอคง ถ้าหากพบคนอื่น ๆ ที่ป่วยจะแนะนำให้มารักษา กับหมอคงแน่นอน และถ้าให้เปรียบเทียบการรักษาคนไข้กินยาฆ่าเห็บระหว่างโรงพยาบาลกับการรักษาของหมอคง ตนคิดว่าหมอคงรักษาเก่งกว่า แต่ถ้าหากตัวเองป่วยด้วยโรคทั่ว ๆ ไป คิดว่าจะไปรักษาที่โรงพยาบาลก่อน ถ้าอาการไม่ดีขึ้นจะมารักษา กับหมอคงต่อไป

ผู้ป่วยรายที่ ๔

ประวัติส่วนตัวของผู้ป่วย

นางแพรว สุประดิษฐ์ (ภาพที่ ๑๔) เป็นผู้ที่กินยาฆ่าเห็บ อยู่บ้านเลขที่ ๓๐/๔ หมู่ ๒ ตำบลคลองพลู กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

อายุ ๖๔ ปี มีอาชีพรับจ้าง มีครอบครัวแล้ว มีลูก ๓ คน สามีเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มานานกว่า ๓๐ ปี แล้ว มีน้ำหนักตัว ขณะนี้ ๕๗ กิโลกรัม

ภาพที่ ๑๔ : นางแพรว สุประดิษฐ์

สาเหตุที่ผู้ป่วยกินยาฆ่าหญ้า

นางแพรว เล่าให้ฟังว่า ตนกินยาฆ่าหญ้า ในขณะนั้นอายุประมาณ ๕๓ ปี น้ำหนักตัว ๔๐ กิโลกรัม สาเหตุเกิดการทะเลาะกับสามีไม่พอใจที่สามีพาเพื่อนมากินเหล้าและ

กินผลไม้และของที่เก็บเอาไว้ภายในบ้านจนหมดทำให้เกิดปากเสียงเถียงกันมาก เกิดความเครียด จึงดื่มเหล้าไปขวดหนึ่งกับเพื่อนบ้าน ๓ คน เพื่อดับอารมณ์ แต่ดับอารมณ์ไม่อยู่ เกิดการทะเลาะกันมากขึ้นจึงปาแก้วเหล้าใส่สามี และวิ่งไปหลังบ้าน หันไปหยิบยาฆ่าหญ้าแล้วเปิดฝา ยกกระดกขึ้นดื่มเลย หลังจากกินแล้วเกิดอาการช็อคหมดสติ เพราะว่าฤทธิ์ของเหล้าและฤทธิ์ของยาผสมกันทำให้หงายท้องไปเลย ไม่รู้สึกตัว สามีและลูกได้ช่วยกันเอาตินที่บ้าน ผสมกับน้ำให้กินเพื่อดูดสารพิษ พอตรึงกระเพาะจะมาซื้อกล้วยที่บ้านมาเจอ เขาจึงพาไปส่งโรงพยาบาลเขาศิษณภูฏกับลูกชายและลูกสะใภ้

การรักษา

เมื่อถึงโรงพยาบาลเขาศิษณภูฏ ทางโรงพยาบาลได้ให้น้ำเกลือและล้างท้อง แต่ยังหมดสติ ไม่รู้สึกตัว นอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล นาน ๔ วัน อาการไม่ดีขึ้น อาการแยลง พูดจาไม่รู้เรื่อง และไม่รู้สึกตัว จึงขอย้ายมารักษาตัวที่บ้านหมอบคง โดยมีลูกพามาอนรักษาที่บ้านหมอบคง ๔ วัน หมอบคงให้กินยาโดยการกรอกให้กินทีเล็กละน้อย อาการเริ่มดีขึ้นเริ่มรู้สึกตัว

แต่ยังพูดไม่ค่อยได้ พูดเสียงจะแห้ง ๆ พูดไม่ค่อยรู้เรื่อง จนถึงวันที่ ๕ จึงพูดกับลูกว่า ให้พาแม่กลับมาตายที่บ้านเถอะเพราะว่าอาการไม่ไหวแล้ว เพราะร่างกายมีกลิ่นเหม็นน่าคิดว่ายังงี้ก็ตายแน่ แต่ยังมีสติดีอยู่ ลูกจึงพากลับมาที่บ้าน ในช่วงนี้คิดว่ายังงี้ก็ตายแน่ เพราะมีอาการแน่นิ่งไปหมดสติไป ไม่รู้สึกตัว ลูกชายจึงไปตามหมอพื้นบ้านอีกคนหนึ่ง ชื่อว่า หมอโม่่ง ให้มารักษา หมอโม่่งบอกว่าตายแน่ ซึ่งตอนนั้นไม่รู้สึกตัวอะไรแล้ว ไม่รู้สึกตัวไป ๑ วัน ในขณะที่ไม่รู้สึกตัว หมดสติไปนั้น ลูก ๆ เล่าให้ฟังว่า มีผู้หญิง ๒ คนไม่ทราบว่าเป็นใคร ได้มาที่บ้านถามว่าบ้านนี้เป็นอะไรกัน ก็บอกว่า บ้านนี้มีคนกินยากรั่มมีอกโซน ผู้หญิงจึงได้แนะนำให้ไปซื้อยาที่หมอพื้นบ้านอยู่ที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผู้ป่วยจำไม่ได้ว่าชื่อหมอพื้นบ้านคนนี้ชื่ออะไร โดยต้องเสียค่ายาราคาห่อละ ๒,๐๐๐ บาท แต่เนื่องจากผู้ป่วยมีเงินน้อย ซื้อยาไป ๑,๐๐๐ บาท ยาที่ได้มามีลักษณะเป็นผงจึงเอาหลอดกาแฟดูดยาและเป่าเข้าไปในคอผู้ป่วยให้กินไปเรื่อย ๆ พอกินไปได้สักพักก็เริ่มมีอาการหายใจได้ คิดว่าไม่ตายแล้ว เริ่มหายใจได้เพราะว่าผู้หญิง ๒ คนนี้ได้ช่วยไว้ แต่ผู้ป่วยมาหมดสติอีกหน ผู้ป่วยเล่าให้ฟังว่าในช่วงที่หมดสติไปแล้ว เนื่องจากฤทธิ์ของยานั้น ความรู้สึกตัวของผู้ป่วยเหมือนกับฝันไปว่า มีคนมาชวนไปเที่ยว เป็นผู้หญิง ๓ คน แต่งตัวสวย ๆ แต่งชุดสีขาว ในความฝันว่าฉันไม่ได้สวมรองเท้าจะขอเขากลับมาสวมรองเท้าก่อน แต่ผู้หญิงบอกว่าไม่ต้องใส่รองเท้าก็ได้ ให้เดินเท้าเปล่า ในขณะที่เดียวกันนั้น มีคนโพกผ้าแดง ไม่รู้ว่ามาจากไหน จะมาดึงฉันไป แต่ฉันไม่ไป ฉันจะไปเที่ยวกับผู้หญิง จึงเดินไปเที่ยวกับผู้หญิงทั้ง ๓ คน เดินไปเรื่อย ๆ ในความฝันนั้นว่ามีกำแพงล้อมตัวเรา แล้วเขาก็พาเดินไปเรื่อย ๆ สักพักหนึ่ง ผู้หญิงเขาชี้ขึ้นไปชั้นบนว่า มีคนเดินขึ้นไปแล้วนะให้ขึ้นไปข้างบนด้วยกัน พอไปถึงบริเวณนั้นจะเห็นเป็นบ้านเป็นชั้น ๆ มีคนนั่งกินข้าวกันอยู่รอบ ๆ ในฝันว่าหิวน้ำ ซึ่งในบริเวณรอบ ๆ นั้นมีคนเป็นจำนวนมากทั้งเด็กและผู้ใหญ่กับข้าวที่เห็นจะเป็นถ้วยเล็ก ๆ เรากินไม่ได้หรอกเพราะว่าเราไม่มีช้อนอยู่ในนั้น เราหิวก็ต้องทนเอานะ ผู้หญิงที่ไปด้วยกันเป็นคนบอกฉัน ตอนนั้นหิวน้ำมาก ภาชนะที่ตักน้ำจะเป็นกะลา ไม่มีช้อน ภาชนะใส่น้ำจะเป็นไหใส มองเห็นข้างใน

แต่จะมีคน ๆ หนึ่งคอยควบคุมและคอยเรียกให้คนเข้าไปนั่งกิน แต่ไม่มีชื่อเรา ผู้หญิงที่พามาด้วยกันก็ชวนกันกลับ พอเดินย้อนกลับมาบ้านมาทางเก่า ปรากฏว่าทางที่มาที่แรกมันเตียนโล่งแต่ทำไมตอนกลับจึงรกไปด้วยเห็บ พอเดินไปสักพักผู้หญิงก็บอกว่าถ้าเดินไปถึงสี่แยกแล้วก็แยกกันนะ แล้วเธอก็ห้ามมองหน้าฉันนะ พอกลับมาถึงที่บ้านก็กลับฟื้นคืนสติเหมือนเดิม เริ่มหายใจได้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้หมดสติไปนานประมาณ ๒ - ๓ ชั่วโมงได้ ซึ่งสร้างความประหลาดใจแก่ลูก ๆ เป็นอย่างมาก เพราะว่า ลูก ๆ นี้กว่าแม่ตายไปแล้วเพราะว่าหยุดหายใจแล้ว จากนั้นมาก็กินยาของหมอฟันบ้านที่อำเภอศรีราชาเรื่อยมา นำยาผงอีกส่วนหนึ่งนำมาผสมน้ำและดินสอพอง มาทาตัวเพื่อคลายความร้อนให้ออกจากร่างกาย ในช่วงรักษา ไม่มีข้อห้ามในการปฏิบัติตัวใด ๆ การรักษาได้กินยา และใช้ทาตัวอย่างต่อเนื่องนาน ๔ วัน อาการดีขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งครบ ๑๕ วัน เริ่มมีแรงเดินได้ กินอาหารได้ จนเห็นว่าหายดีแล้วคนไข้จึงได้เดินทางกลับบ้านหมอฟันบ้านที่อำเภอศรีราชา จ.ชลบุรี เพื่อแสดงความขอบคุณ แต่ไม่พบหมอฟันบ้าน พบแต่ภรรยาของหมอฟันบ้าน จึงได้ซื้อพวงมาลัย ข้าวของมาถวายพระที่บ้านของหมอฟันบ้าน

ผลการรักษา

ในช่วงแรก ๆ ได้รับการตัวกับหมอกคงเพียง ๔ วัน สามี่ ลูก ๆ และญาติ ๆ คิดว่าคนไข้ต้องตายแน่ ๆ จึงได้พาคนไข้กลับบ้านเพื่อทำพิธีตั้งศาล และเป็นช่วงเวลาที่คนไข้กินยาของหมอกคงน้อยมาก จึงยังไม่เห็นผลในทันที ต่อมาเมื่อมีคนแนะนำว่ามีหมอฟันบ้าน อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี สามารถรักษาเห็นผลได้เร็วกว่า จึงได้ทำตามคำแนะนำเพื่อนบ้าน จนปรากฏว่าดีขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งหายเป็นปกติถึงปัจจุบันนี้

ทัศนคติและการยอมรับหมอฟันบ้าน

ถึงแม้ว่าการรักษาจะหายจากหมอฟันบ้านจากที่อื่น แต่คนไข้ก็ยังให้ความเคารพและยอมรับการรักษาของหมอกคงเช่นเดิม และถ้าหากพบคนกิน

ยาฆ่าเห็บอีก ก็อยากแนะนำให้ไปรักษากับหมอคง หรือหมอฟันบ้านที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี แม้ว่าตัวเองป่วย ก็จะไปรักษาที่เดิมก่อน ถ้าหากไม่หาย จึงจะมาหาหมอคงต่อไป

บทสรุป

จากการที่ทีม (ภาพที่ ๑๕) ได้ลงไปศึกษากรณีตัวอย่างการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาถึงองค์ความรู้หมอฟันบ้าน (หมอบุญคง วงศ์สายสิญจ์) กระบวนการรักษาผู้ป่วย สมุนไพรที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ และผู้ป่วยกินยาฆ่าเห็บที่รักษากับหมอคง ในการศึกษาครั้งนี้ ทีมผู้ศึกษาพยายามจะถ่ายทอดถึงองค์ความรู้ของหมอฟันบ้าน และสิ่งที่ได้พบเห็นจากประสบการณ์ตรง เพื่อแสดงให้เห็นว่า ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยเป็นวิธีการดูแลสุขภาพที่มีความหมายมากกว่าการให้การรักษา แต่ยังเป็นระบบวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านซึ่งคำนึงถึงชีวิตในมิติทั้งทางกาย ทางจิต ทางจิตวิญญาณ และทางอารมณ์ให้อยู่ในสภาวะ ดังนั้นการหันกลับมาศึกษาถึง ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อระบบการแพทย์และสาธารณสุขต่อไป

ภาพที่ ๑๕ : ทีมผู้ศึกษาภูมิปัญญาหมอฟันบ้านไทย (หมอบุญคง วงศ์สายสิญจ์) การดูแลรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ จ.จันทบุรี

การศึกษาระณีตัวอย่างการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย จังหวัดจันทบุรี เป็นตัวอย่างหนึ่งที่จะเก็บรวบรวมองค์ความรู้ของหมอฟันบ้านให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ และใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านไทย ก่อนที่หมอฟันบ้านจะสูญหายไปจากสังคม

องค์ความรู้ของการแพทย์พื้นบ้านไทย

จากการศึกษาองค์ความรู้ของหมอฟันบ้านสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังนี้

๑. การตรวจวินิจฉัยโรค จะอาศัยความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากปู่ พ่อ และอาจารย์ ลักษณะการเรียนรู้ของหมอบุญคงจะอาศัยการจำจากตำราซึ่งเป็นตำราภาษาขอม (สูญหายเนื่องจากมีคนขโมยไปแล้ว) และจากการบอกเล่าของอาจารย์ที่ถ่ายทอดให้ และทดลองฝึกการรักษาในหมู่ญาติกันเองเป็นเบื้องต้น จากนั้นก็อาศัยจากการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยวิธีการรักษาผู้ป่วย ที่มารักษากับตนอย่างต่อเนื่องมาตลอด ทำให้เกิดประสบการณ์การตรวจวินิจฉัยโรค

ดังนั้นความเข้าใจลักษณะอาการของโรค หมอฟันบ้านเพียงแต่ได้ฟังอาการจากผู้ป่วยเล่าให้ฟังก็จะให้การรักษาได้ทันที ฉะนั้นการรักษาในตำราการแพทย์พื้นบ้านไทย ส่วนใหญ่จะบอกเพียงแต่ว่ายาขนานนี้ใช้รักษาโรคอะไร ประกอบด้วยสมุนไพรอะไรบ้าง บอกวิธีปรุงยาเท่านั้น ปริมาณยาที่ใช้จะไม่ระบุชัดเจน ใช้วิธีการกะประมาณตามอาการของโรค ส่วนสาเหตุและอาการของโรคจะไม่กล่าวไว้อย่างชัดเจน หมอฟันบ้านจะใช้วิธีการสังเกตและเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นความชำนาญและความเชี่ยวชาญของหมอจึงขึ้นอยู่กับผู้ป่วยที่มารับการรักษา จากการศึกษามีข้อสังเกตว่าการอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคต่าง ๆ ของหมอบุญคงมีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างความรู้การแพทย์พื้นบ้านกับการแพทย์สมัยใหม่ เช่น การอธิบายสาเหตุของการเกิดโรคอาการป่วย การตรวจวินิจฉัยโรค กับการใช้ยาสมุนไพรในการรักษา การใช้

พิธีกรรม คาถาต่าง ๆ ตลอดจนการดูแลผู้ป่วยหลังจากหายป่วยแล้ว หมอคงจะใช้ศาสตร์ของทั้งสองผสมผสานกัน

๒. วิธีการรักษา การรักษาของหมอคงซึ่งเป็นหมอพื้นบ้านนอกจากจะให้การรักษาทางกายแล้ว ยังมุ่งเน้นการดูแลทางจิต ทางจิตวิญญาณและทางอารมณ์ให้อยู่ในสภาวะ อยู่ในภาวะสมดุล เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ป่วย ดังจะเห็นได้ว่าหมอพื้นบ้านจะต้องมีพิธีกรรมประกอบในการรักษาด้วย เช่น การไหว้ครู บูชาครู ในขณะที่ให้การรักษาหมอก็คจะมีการใช้คาถาต่าง ๆ ในการกำกับการรักษาผู้ป่วย นอกจากนั้นผู้ป่วยและหมอพื้นบ้านยังมีความเชื่อว่าการเจ็บป่วยมีสาเหตุเนื่องมาจากถูกกระทำ ถูกภูตผีเข้าหรือเกิดจากเคราะห์กรรมต่าง ๆ หรือมีสิ่งที่ไม่ดีเข้าสิงสู่ร่างกาย ดังนั้นการใช้การภาวนา การใช้คาถาจึงเป็นสิ่งสำคัญของการรักษาแบบพื้นบ้าน

สมุนไพรร

ยาสมุนไพรรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรักษาผู้ป่วยของหมอพื้นบ้านมีการใช้กันมาเป็นเวลานานอย่างต่อเนื่องถือว่าเป็นรูปแบบการรักษาแบบการแพทย์พื้นบ้านไทย การใช้ยาสมุนไพรรมีทั้งที่ใช้รักษาสมุนไพรรตัวเดียว ๆ ก็มี และใช้เป็นสูตรหรือเป็นตำรับ ซึ่งมีทั้งสด และแห้ง สำหรับวิธีการเตรียมยาจะมีทั้งการต้ม การนำมาฝนให้เป็นผง หรืออบดให้ละเอียดจากนั้นจึงนำเข้ามาผสมเป็นสูตรยา และในการศึกษามัธยมศึกษาหมอพื้นบ้านครั้งนี้ พบว่ามีการใช้ดินสอพองในการรักษาพิษของสารกัมม็อกโซนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการใช้ Fuller's Earth ในการช่วยเหลือผู้ป่วยตามแนวทางของแพทย์แผนปัจจุบัน (Kathleen Parfitt : ๑๙๙๙) สำหรับสรรพคุณยาที่หมอพื้นบ้านใช้ ส่วนใหญ่เป็นยาสมุนไพรรที่ค่อนข้างจะปลอดภัย ถึงแม้ว่าจะใช้ในปริมาณที่มากไปหรือน้อยเกินไปก็ไม่เป็นอันตรายต่อผู้ป่วย จึงเป็นที่น่าสังเกตว่า ปริมาณยาที่ใช้กับผู้ป่วยในแต่ละราย หมอพื้นบ้านจะไม่เคร่งครัด ต่อการกำหนดปริมาณยา แต่จะใช้ดุลยพินิจของหมอว่าจะใช้ในปริมาณเท่าไรใช้นานเท่าใดโรคจึงจะทุเลา หรือหายจากโรค และสมุนไพรรที่หมอพื้นบ้านใช้

ต่อผู้ป่วยจะใช้ค่าค่ากำกับโดยการท้องคาถาและเป่าเสกลงในตัวยาสมุนไพร เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อความศรัทธาต่อผู้ป่วย ให้มีกำลังใจในการรักษา

ตัวผู้ป่วย

สำหรับตัวผู้ป่วยหรือคนไข้ที่มารักษากับหมอพื้นบ้านโดยส่วนใหญ่แล้ว เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อหมอพื้นบ้าน และส่วนหนึ่งเกิดจากการแนะนำของชาวบ้านที่เคยไปรักษามาแล้วรักษาหายก็เล่าขานกันปากต่อปาก และประเด็นที่สำคัญผู้ป่วยมารักษากับหมอพื้นบ้านเพราะว่า การแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถแก้ไขปัญหาสุขภาพได้ทั้งหมด เช่น ในกรณีศึกษาผู้ป่วยที่กินยากรีมมีอกไซนยาฆ่าหญ้าจังหวัดจันทบุรีครั้งนี้ ต้องพึ่งพาหมอพื้นบ้านในการรักษา อีกทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันนับวันมีราคาแพงมากขึ้น ทำให้ประชาชนเริ่มให้ความสำคัญระบบการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่ผู้ป่วยสามารถเลือกใช้ในการดูแลสุขภาพได้อย่างปลอดภัย ราคาถูกลง และยังได้สืบทอดภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านให้อยู่คู่กับสังคมไทยได้ตลอดไป

การศึกษานโยบายหมอพื้นบ้านไทยครั้งนี้ เป็นระบบการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน ที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพในลักษณะองค์รวม มีการเรียนรู้โดยอาศัยรากฐานประสบการณ์และรากฐานความเชื่อจากบรรพบุรุษ และวิถีปฏิบัติเพื่อการดูแลรักษาโรค องค์ประกอบของระบบการแพทย์พื้นบ้านประกอบด้วย หมอพื้นบ้าน ผู้ป่วย และผู้ที่เกี่ยวข้องในการรักษา ความเจ็บป่วย และองค์ประกอบที่สำคัญคือ หมอพื้นบ้านได้แก่ หมอคงเป็นผู้ที่มีชีวิตเรียบง่าย สมถะ มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในการรักษาผู้ป่วย และมีความเอื้ออาทรต่อผู้ป่วยทุกคน ให้การดูแลรักษาผู้ป่วยด้วยจิตวิญญาณของความเป็นหมอพื้นบ้าน โดยมีได้คิดท้อถอยที่จะให้ความช่วยเหลือต่อผู้ป่วยคนแล้วคนเล่าที่มาปรึกษาทั้งที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆทั้งสิ้น จึงเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวบ้าน สำหรับผู้ป่วยมีความเชื่อมั่นและศรัทธาหมอพื้นบ้านมาจากประสบการณ์ตรงที่ตนเองได้รับการรักษามาก่อน หรือญาติพี่น้องรักษาหายจากโรค ประกอบกับอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน ย่อมมีความ

เข้าใจสื่อสารด้วยภาษาชาวบ้านเป็นกันเอง ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกอบอุ่น ใกล้เคียง และดูแลได้อย่างใกล้ชิด ตลอดจนญาติผู้ป่วยสามารถเข้าร่วมในกระบวนการรักษาโรคแบบพื้นบ้าน เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ป่วย ญาติและคนในชุมชนอยู่ในกระบวนการรักษาโรคได้ สามารถซักถาม ปรึกษาหารือ และดูแลให้กำลังใจผู้ป่วยได้ ทำให้ผู้ป่วยคลายกังวลและเกิดความมั่นใจต่อกระบวนการการรักษาด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทย นับวันจะมีคุณค่าอยู่กับชุมชนไทยอย่างยั่งยืนตลอดไป

บรรณานุกรม

- กัญจนา ตีวิเศษ และคณะ. เภสัชกรรมแผนไทย. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, กรุงเทพฯ : ๒๕๔๒.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ และคณะ. บทบาท สถานภาพและทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้และหมอพื้นบ้านชาวไทยภูเขา โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑.
- รุจิณาถ อรรถลิขัฐ การปรับตัวของการนวดพื้นบ้านในสังคมชนบท : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุขบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.
- เสาวภา พรสิริพงษ์ และคณะ. การศึกษานโยบายหมอพื้นบ้าน. โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, กรุงเทพฯ : ๒๕๓๙.
- อุไรวรรณ แสงศร. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น. (เอกสารอัดสำเนา) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- วิทย์ เทียงบูรณธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ที่อักษรพิทยา, กรุงเทพฯ : ๒๕๔๒.
- วิทย์ เทียงบูรณธรรม. พจนานุกรมยาและยาใหม่ในประเทศไทย. พิมพ์ที่อักษรพิทยา, กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑.
- นันทวัน บุญยะประภัศร, อรณูช โศคชัยเจริญพร. สมุนไพรในพื้นที่บ้าน (๑). พิมพ์ที่บริษัทประชาชน จำกัด, กรุงเทพฯ : ๒๕๓๙.
- นันทวัน บุญยะประภัศร, อรณูช โศคชัยเจริญพร. สมุนไพรในพื้นที่บ้าน (๒). พิมพ์ที่บริษัทประชาชน จำกัด, กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑.

นันทวัน บุญยะประภัศร, อรณุช โขคชัยเจริญพร. **สมุนไพรในพื้นที่บ้าน (๓)**. พิมพ์ที่บริษัทประชาชน, จำกัด กรุงเทพฯ : ๒๕๔๒.

นันทวัน บุญยะประภัศร, อรณุช โขคชัยเจริญพร. **สมุนไพรในพื้นที่บ้าน (๔)**. พิมพ์ที่บริษัทประชาชน, จำกัด กรุงเทพฯ : ๒๕๔๓.

นันทวัน บุญยะประภัศร, อรณุช โขคชัยเจริญพร. **สมุนไพรในพื้นที่บ้าน (๕)**. พิมพ์ที่บริษัทประชาชน, จำกัด กรุงเทพฯ : ๒๕๔๓.

Kathleen Parfitt. **Martindale The Complete drug reference Thirty-second edition**. : Published by the Pharmaceutical Press Lambeth High Street, London SE1 ZJN, UK ๑๙๙๙.

Kleinman, A. **Patients and Healers in the Context of Culture**. Berkeley : University of California Press, ๑๙๘๐.

Kleinman, A. **Indigenous system of healing : questions for professional, Popular and Folk care in Alternative J**, Warren Salmon, New York : Tavistock Publications, ๑๙๘๔.

Landy, D. Role adaptation : **Traditional curers under the impact of western medicine in culture, disease and healing**. New York : Macmillan Publishing Co.nc. ๑๙๗๗.

ภาคผนวก

รายชื่อสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ ของหมอบคง

ที่มศึกษาได้เก็บรวบรวมสมุนไพรของหมอบคงที่ใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่กินยาฆ่าเห็บ โดยจะขอกกล่าวถึง ชื่อสมุนไพร ชื่อทางวิทยาศาสตร์ วงศ์ ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา และสรรพคุณ พอสังเขป ดังนี้

๑. เล็บครุฑ

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Dizygotheca elegantissima* Vig. & Guill.
- วงศ์ : ARALIACEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ราก ใบ ผล
- สรรพคุณ : ราก ขับปัสสาวะ
: ใบ ขับปัสสาวะ
: แก้ก้องร่วง แก้กิด สมานแผล แก้อาเจียน

๒. เบญจกานี

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Querus infectoria* Olivier *Quercus* spp.
- วงศ์ : FAGACEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ก้อนแข็งจากใบของไม้วงศ์ก่อ
- สรรพคุณ : ยาฝาดสมานและห้ามเลือด

๓. มะแว้ง

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Solanum indicum* Linn.
- วงศ์ : Solanaceae
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ผล ราก
- สรรพคุณ : ผล ใช้ทั้งผลดิบและผลสุก นำมาเป็นยาขมใช้กิน เป็นยาแก้ไอ ขับเสมหะ ลดน้ำตาลในเส้นเลือด ช่วยในการเจริญอาหาร เป็นต้น
: ราก ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ ขับลม แก้ไอ และแก้คัน

๔. กระเทียมยอด : กระเทียมยอด กระเทียมยอด(ภาคกลาง) จียอบต้นตาน (ภาคเหนือ) นกเขาเจ้า(โคราช) ทุบยอด (สุราษฎร์) หัวใจไมยราบ(ใต้) ไมยราบ กระเทียมยอด(ไทย) เนืยข้าวเช้า (จีน)

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Biophytum apodiscias*, Edgew et HOOK, *Biophytum sensitivum* Oxalis *apodoscias*, Turcz.

วงศ์ : Oxalidaceae

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ลำต้น ราก ใบ

สรรพคุณ : ลำต้น เป็นยาแก้ดับพิษร้อนภายใน แก้ปัสสาวะพิการ แก้ไข้ แก้กาฬ แก้สะอึก และใช้ถอนพิษเบื่อเมา วิธีใช้โดยนำมาต้มเอาน้ำดื่ม

: ราก แก้โรคหนองใน แก้นิว

: ใบ ขับเสมหะ พอกรักษาแผลสด แก้ฟกช้ำพอก รักษาโรคผิวหนัง ถอนพิษ แก้คางแข็ง แก้สะอึก แก้กาฬภายใน ถอนพิษเบื่อเมา

: เมล็ด รักษาแผลสด เร่งฝีให้แตกเร็ว

: ทั้งต้น แก้ไตพิการ แก้ทางเดินปัสสาวะอักเสบ ขับระดู แก้หอบหืด แก้เบาหวาน

(นันทวัน บุญยะประภัสร์ : ๒๕๓๙)

๕. พุงปลาช่อน : โครฐพุงปลา กัลยไม้ (เหนือ) จุกโรหิณี (กลาง) เถา พุงปลา (ระนอง-ตะวันออก) บวบหอม (นครราชสีมา, อุบลราชธานี) นมตำไร (เขมร)

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Dischidia rafflesiana* Wall.

วงศ์ : ASCLEPIADACEAE

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ใบ ราก

สรรพคุณ : ใบ แก้โรคท้องเดิน

: ราก ปรุงเป็นยาฟาดเสมานแผล แก้ปวดบ่ง แก้ท้องร่วง แก้โรคบิด แก้อาเจียน และเสมหะพิการ นำมาบดหรือเคี้ยวผสมกับพลูเป็นยาแก้ไอ และใช้ภายนอกเป็นยาสมานแผล (กัญจนา ติวิเศษ : ๒๕๔๒)

๖. หูปลาช่อน

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : Emilia sonchifolia (L) DC. (Cacalia sonchifolia L.)

วงศ์ : COMPOSITAE

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ลำต้น ราก

สรรพคุณ : ลำต้น ใช้ลำต้นสด ประมาณ ๓๐-๕๐ กรัม หรือลำต้นแห้ง ประมาณ ๑๕-๓๐ กรัม นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้เจ็บคอ ต่อมทอนซิลอักเสบ ฝี ผักบัว เป็นบิต ถ่ายอุจจาระเป็นมูกเลือด ท้องร่วง หรือใช้ลำต้นสดตำให้ละเอียดคั้นเอาน้ำพอกหรือทาบริเวณที่เป็นฝีต่างๆ แก้ผดผื่นคัน หรือลดอาการบวมหน้า เป็นต้น

: ราก ใช้รากสด ประมาณ ๑๐ กรัม นำมาניתกับเนื้อหมูแดง ให้เด็กกินเป็นยาแก้โรคตานขางขโมย

(นันทวัน บุญยะประกฤษ : ๒๕๔๓)

๗. ผักแว่นไทย

: ผักลิ้นปี (ใต้) หนูเตี๊ยะ (เขมร-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : Marsilea crenata Presl

วงศ์ : MARSILEACEAE

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ทั้งต้น

สรรพคุณ : สมานแผลในช่องปากและลำคอ ระวังร้อน แก้ไข้ร้อนในกระหายน้ำ ดับพิษ และแก้ตีพิการ

(กัญจนา ติวิเศษ : ๒๕๔๒)

๘. ผักบู่

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : Ipomoea aquatica Forsk., I. reptans (Linn.)
Poir
- วงศ์ : CONVOLVULACEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ยอดอ่อน และใบ ดอกตูม
- สรรพคุณ : ยอดอ่อน และใบ ใช้เป็นอาหารสด ๆ เป็นผักจิ้ม น้ำพริก และนำมาต้มเอาน้ำทาน ใช้เป็นยาระบาย ทำให้อาเจียนเนื่องจากพิษของฝิ่นและสารหนู ในแคว้นอัสสัมใช้ผักบู่สำหรับรักษาโรคประสาท หรืออาการเสื่อมสมรรถภาพ ตำพอกรักษาโรค ริดสีดวง
- : ดอกตูม ใช้รักษาโรคกลากเกลื้อน
(นันทวัน บุญยะประกัศร: ๒๕๔๒)

๙. ผักกะเจด

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : Neptunia oleracea Lour.
- วงศ์ : LEGUMINOSAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ใบ นม ทั้งต้น
- สรรพคุณ : ใบ แก้วไขถอนพิษอักเสบ
: นม ดับพิษกาฬ ดับพิษอักเสบ ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้
: ทั้งต้น แก้วไขตัวร้อน ถอนพิษอักเสบ ถอนพิษ แก้วเชื้อเมา แก้วไขทับระดู ระดูทับไข
(นันทวัน บุญยะประกัศร: ๒๕๔๒)

๑๐. ผักพังพวย

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : Iussiaea repens Linn.
- วงศ์ : ONAGRACEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ราก ใบ นม
- สรรพคุณ : ราก แก้วมะเร็ง แก้วน้ำเหลืองเสีย

- : ใบ แก้ไข้มีพิษร้อน ดับพิษร้อน แก้หัวดาวหัวเดือน รักษาไข้หวัด แก้ปวดหัวล้ามะลอก
- : ทั้งต้น แก้สุนัขบ้ากัด แก้ผิดสำแดง แก้ปวดศีรษะ ดับพิษร้อน ขับปัสสาวะ แก้บวม แก้ไอแห้ง ๆ แก้ อาการตัวเหลืองอันเกิดจากพิษสุรา แก้โรคหนองใน แก้หัด ผื่นคัน แผลอักเสบ ผาดสมาน แก้บิด รักษาโรคผิวหนัง (นันทวัน บุญยะประกาศ: ๒๕๔๒)

๑๑. หญ้าน้ำลึก

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Chrysopogon aciculatus* (Retz.) Trin.
- วงศ์ : GRAMINEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ทั้งต้น
- สรรพคุณ : ไม่ปรากฏสรรพคุณในการใช้เป็นสมุนไพรเดี่ยว (นันทวัน บุญยะประกาศ: ๒๕๔๓)

๑๒. หญ้าปากควาย

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Elensine indica* (L.) Gaertn.
- วงศ์ : GRAMINEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ทั้งต้น
- สรรพคุณ : แก้ปวด ดับพิษร้อน พิษอักเสบทั้งปวง รับประทาน ดับพิษกาฬ แก้ไข้พิษ ไข้หัวทุกชนิด (นันทวัน บุญยะประกาศ: ๒๕๔๓)

๑๓. หญ้าแพรก

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Cynodon Dactylon* Pers.
- วงศ์ : GRAMINEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ลำต้นสด
- สรรพคุณ : ต้มน้ำกินเป็นยาแก้ไข้ ขับลม อาเจียนเป็นเลือด แก้ลมพาต ปวดเมื่อยกระดูก แก้โรคเบาหวาน ท้องเสีย ขับปัสสาวะ แก้บวมหน้า แก้วริดสีดวง

(นันทวัน บุญยะประภัสร์: ๒๕๔๓)

๑๔. หญ้าตีนกา

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Elensine indica* (L.) Gaertn.
วงศ์ : GRAMINEAE
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ทั้งต้น
สรรพคุณ : แก้ปวด ดับพิษร้อน พิษอักเสบทั้งปวง
รับประทานดับพิษกาฬ แก้ไข้พิษไข้หัวทุกชนิด
(นันทวัน บุญยะประภัสร์: ๒๕๔๓)

๑๕. หญ้าแห้วหมู

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Cyperus rotundus* Linn.
วงศ์ : CYPERACEAE
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ราก หัว
สรรพคุณ : ราก ใช้ขับปัสสาวะ ลดไข้ บำรุงธาตุ แก้กษัย
: หัว เป็นยาขับปัสสาวะ บำรุงหัวใจ ขับเหงื่อ แก้บิด
บำรุงกำลัง บำรุงทารกในครรภ์ ขับลมในลำไส้
รักษาอาการปวดท้อง ช่วยย่อยแน่นจุกเสียด
และท้องขึ้น ช่วยย่อยอาหาร ลดไข้ แก้อาเจียน
ช่วยให้เจริญอาหาร เป็นยาอายุวัฒนะ ขับลมและ
ลดอาการฟกบวม แก้กระหายน้ำ
(นันทวัน บุญยะประภัสร์: ๒๕๔๓)

๑๖. หญ้าปล้องแดง

ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : *Echinochloa crus-galli* (Linn.) P.Beauv. var.
breviaristata Neilr.
วงศ์ : Poaceae (Gramineae)
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ต้น ทั้งต้น ไส้
สรรพคุณ : ต้น ถอนพิษไข้ พิษกาฬ ถอนพิษยาเบื่อ แก้อ่อนใน
ขับปัสสาวะ แก้นิว บำรุงไต แก้อะดูขาว

- : ทั้งต้น ขับปัสสาวะ แก้หิว ขับระดู บำรุงไต แก้โลหิตระดูพิการ
- : ไล่ ขับปัสสาวะ แก้มุดกิด แก้บวมน้ำ แก้กษัยไตพิการ (นันทวัน บุญยะประภัสร์: ๒๕๔๓)

๑๗. ใบคล้า ใบคลุ้ม

- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Donax arundastrum*, Lour = *Clinogyma dichotoma*
- วงศ์ : UARANTACEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : หัว
- สรรพคุณ : หัว จะมีรสเย็นและเบื่อ ใช้หัว กินเป็นยารักษาอาการพิษไข้ ไข้เหนื่อปอดบวม ใช้กาฬ กระทบไข้หัวดับพิษไข้ทั้งปวง รักษาอาการร้อนในกระหายน้ำ ลดความร้อนในร่างกาย รักษาอาการใช้รากสาดเหือดหัด สุกใส ผิดาษ (ดร.วิทย์ เทียงบุญธรรม : ๒๕๔๒)

๑๘. มะกล่ำตาหนู

- ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Abrus precatorius* Linn.
- วงศ์ : PAPILIONACEAE
- ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ลำต้น ราก ใบ และเมล็ด
- สรรพคุณ : ลำต้นและราก ใช้ลำต้นและรากแห้ง ใช้ประมาณ ๑๐ - ๑๕ กรัม นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้เจ็บคอ ไอแห้ง ขับปัสสาวะ หลอดลมอักเสบ ตับอักเสบ และเป็นโรคดีซ่าน
- : ใบ ใช้ใบสด ประมาณ ๒๐ - ๓๐ กรัม (แห้ง ๑๐-๑๕ กรัม) นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้เจ็บคอ หลอดลมอักเสบ ตับอักเสบ กระตุ้นน้ำลาย ขับปัสสาวะ หล่อลื่นปอด แก้ปวดบวมตามข้อ

ปวดตามแนวประสาท หรือใช้ภายนอกโดยนำมา
ตำให้ละเอียดแล้วใช้น้ำผึ้งหรือน้ำมันพืชผสม ใช้
ทาหรือพอก บริเวณที่บวมเจ็บ หรือจุดต่างด่าบน
ใบหน้า

: เมล็ด ใช้เมล็ดแห้งใช้เฉพาะทาภายนอก นำมาบด
ให้ละเอียด ผสมกับน้ำ น้ำมันมะพร้าว หรือเกลือ
ให้พอกหรือทา กลากเกลื่อน หิด ฝีมีหนอง แก้ว
โรคผิวหนัง บวมอักเสบ และใช้เป็นยาฆ่าแมลง
เป็นต้น (นันทวัน บุญยะประกาศ: ๒๕๔๒)

๑๙. รากมะพร้าว

ชื่อวิทยาศาสตร์

: *Cocos nucifera* Linn.

วงศ์

: PALMAE

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา

: ราก

สรรพคุณ

: แก้วคุมอก เจริญไฟธาตุให้มิกำลัง แก้วสะอึก แก้วกำเดา
แก้วเสมหะ แก้วไข้พิษ แก้วไข้กำเดา แก้วอุจจาระพิการ
แก้วไส้สันนิบาต ขับปัสสาวะ แก้วบิด แก้วโลหิต แก้วไอ
เรื้อรัง แก้วริดสีดวง ปากเปื่อย แก้วท้องเสีย
(นันทวัน บุญยะประกาศ: ๒๕๔๒)

๒๐. เถาว์สัยเซีย

ชื่อวิทยาศาสตร์

: *Tiliacora triandra* Diels.

วงศ์

: MENISPERMACEAE

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา

: ทั้งต้น ใบ ราก

สรรพคุณ

: ทั้งต้น นำมาปรุงเป็นยาแก้ไข้กลับ
: ใบ ใช้เป็นยาถอนพิษ หรือถ้าเรานำมาปรุงผสมกับ
สมุนไพรรชนิดอื่น ๆ จะเป็นยาแก้ไข้ แก้ไข้รากสาด
แก้ไข้พิษ แก้ไข้ เชื่องซึม แก้ไข้ปวดหัว ตัวร้อน แก้ว
ไข้อีสุกอีใส หัด เหือด แก้วไข้สะบัดร้อน รักษาเส้น

กระดังง์ คอแข็ง คางแข็ง เป็นยากวาดคอก

แก้ไข้ผิวดาษ และแก้ไข้ดำแดง

: ราก แก้เบื่อเมา กระทบพิษไข้ แก้ไข้ แก้เมาสุรา ถอนพิษสำแดง แก้ไม่ผูกไม่ถ่าย และถ้าเอาไปผสมกับสมุนไพรมนิตอื่นๆ จะเป็นยาแก้ไข้รากสาด แก้ไข้กลับ แก้ไข้ฮีสูอีกฮีส แก้ไข้เหือด หัด แก้ไข้ทรพิษ แก้ไข้สันนิบาต แก้ไข้มาเลเรียเรื้อรัง แก้ไข้ผ่าระดู แก้เลือดแตก เป็นยาบำรุงหัวใจ แก้กำเดา แก้ไข้จับสั้น ฯลฯ

(ซูวิทย์ เทียงบูรณธรรม : ๒๕๔๒)

๒๑. ใบเงินใบทอง

ชื่อวิทยาศาสตร์

: *Graphophyllum pictum*

วงศ์

: ACANTHACEAE (The Acanthus Family)

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา

: ใบ ทุกส่วนของลำต้น ใช้เป็นยา

สรรพคุณ

: ใบ นำไปตำ แล้วเอามาทารักษาอาการปวดบวม รักษาฝีและไข้ห้ามเลือด โดยเฉพาะเมื่อถูกเงี่ยงปลาตำ และใช้คั้นเอาน้ำหยอดหูรักษาอาการปวดหู ใช้รักษาโรคผิวหนัง และใช้ปรุงเป็นยาต้มรักษาอาการท้องผูก และเป็นยาขับปัสสาวะได้

: ทุกส่วนของลำต้น ใช้ปรุงเป็นยารักษาอาการไข้ ทำยาเขียวกระทบพิษนอกจากนี้ยังใช้เข้ายารักษาไข้สำหรับเด็กในกรณีที่เป็นไข้หอบ รักษาอาการ อิดโรย อ่อนกำลัง ชัดเบา มูกเลือด พิษเบื่อเมา และพยาธิ

๒๒. ฟักข้าว

ชื่อวิทยาศาสตร์

: *Momordica cochinchinensis* Spreng.

ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา

: ใบ เมล็ด ราก

วงศ์

: CUCURBITACEAE

สรรพคุณ : ราก ถอนพิษทั้งปวง แก้พิษ ดับพิษร้อน แก้ผมร่วง
แก้กระหายน้ำ คุมกำเนิด ฆ่าเหา สระผมแทนสบู่
แก้ชักเสบ ผิด่าง ๆ แก้ปวดบวม แก้พิษภายใน
พิษแมลงป่อง
: ใบ ดับพิษทุกชนิด
: เมล็ด แก้หูด ฝี ฝีมะม่วง บำรุงปอด แก้ไอ

๒๓. รากหมาก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Areca catechu* Linn.
วงศ์ : *Arecaceae* (Palmae)
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ราก เปลือก ใบ ผล
สรรพคุณ : ราก แก้ไข้ แก้ไข้รากสาด แก้ร้อนในกระหายน้ำ
แก้พิษฝู แก้ท้องเสีย แก้บิด ขับปัสสาวะ อมแก้
ปากเปื่อย สมานลำไส้ แก้พิษบาดแผล
(นันทวัน บุญยะประภัศร์: ๒๕๔๓)

๒๔. หญ้าเกล็ดหอย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Hydrocotyle sibthopoides* Lam.
วงศ์ : *UMBELLIFERAE*
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ลำต้น
สรรพคุณ : ใช้ต้นสดต้มน้ำกินเป็นยาแก้บวม แก้ไข้ ดีช่าน ขับ
ปัสสาวะ เจ็บคอ คอแดง อักเสบ โรคบิด ถ่าย
เป็นมูกเลือด ไอกรอน นิ้วโนไต คั้นเอาน้ำทา
บริเวณที่เป็นผื่นคันบวม ฟกช้ำจากหกล้ม ผลมี
หนองเรื้อรัง หูอักเสบ มีหนอง ผลเป็นตุ่มพอง
รอบเอว
(นันทวัน บุญยะประภัศร์: ๒๕๔๓)

๒๕. หญ้าคา

: คา หญ้าคา คาหลวง(ภาคกลาง) ลาแล, ลาลาง
(ภาคใต้) เกอฮี้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Imperata cylindrica (Linn) Beauv.
 วงศ์ : GRAMINEAE
 ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ทั้งลำต้น ดอก ราก
 สรรพคุณ : ทั้งลำต้นใช้ลำต้นสดหรือแห้งนำมาปรุงเป็นยาแก้โรค
 ไต แก้โรคมะเร็ง คอและแก้ฝีประจำวัย เป็นต้น
 : ดอก ใช้เป็นยาแก้ปัสสาวะแดง แก้ไอ แก้อาเจียน
 เป็นโลหิต ใช้ปรุงกินเป็นยาแก้ร้อนใน กระจายน้ำ
 แก้พิษ อักเสบในกระเพาะปัสสาวะ บำรุงไต แก้
 น้ำดีชาน ตาเหลือง ตัวเหลือง อ่อนเพลีย และ
 เบื่ออาหาร เป็นต้น
 (นันทวัน บุญยะประกัศร: ๒๕๔๓)

๒๖. หมากผู้ หมากเมีย

ชื่อวิทยาศาสตร์ : Cordyline fruticosa A. Cheval
 วงศ์ : AGAVACEAE
 ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : ใบ ดอก ราก
 สรรพคุณ : ใบ ใช้ใบสดประมาณ ๑๕ - ๓๐ กรัม นำมาต้ม
 เอาน้ำกินเป็นยาแก้บิดถ่ายเป็นมูกเลือด ปัสสาวะ
 เป็นเลือด ไอ เจ็บกระเพาะอาหาร ไอเป็นเลือด
 หรือใช้ใบสดนำมาตำให้ละเอียด ใช้พอกหรือทา
 บริเวณที่เป็นบาดแผล
 : ดอก ใช้ดอกแห้ง ประมาณ ๑๕-๓๐ กรัม นำมา
 ต้มเอาน้ำ กินเป็นยาแก้วัณโรคปอด ไอเป็นเลือด
 ปัสสาวะเป็นเลือด และเป็นริดสีดวง หรือใช้ดอก
 สดนำมาตำให้ละเอียดใช้พอก ห้ามเลือด แก้บวม
 อักเสบ เป็นต้น
 : ราก ใช้รากแห้ง ประมาณ ๓-๕ กรัม นำมาต้มเอา
 น้ำกินเป็นยาแก้บิด ลำไส้อักเสบ แก้ท้องเสีย

และแก้ประจำเดือนมาไม่เป็นปกติ เป็นต้น
(นันทวัน บุญยะประภัสร์: ๒๕๔๒)

๒๗. ดินสอพอง

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : -
วงศ์ : -
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : -
สรรพคุณ : ใช้รักษาผู้ที่ได้รับสารพิษจากพาราควอต โดยใช้ปริมาณ ๓๐ ส่วน ผสมกับน้ำ ๑๐๐ ส่วน จากนั้นนำมา ๒๐๐-๕๐๐ ซี.ซี. ให้ผู้ป่วยกินทุก ๒ ชั่วโมง (Kathleen Parfitt : ๑๙๙๙)
: นอกจากนั้น ใช้ทำเป็นแป้งทาตัวเด็ก เพื่อให้ผิวแห้งเย็น แก้ผดผื่นคัน และยังเป็นยาห้ามเหงื่อด้วยทางชนบทใช้ดินสอพองเผาไฟแล้วผสมกับพิมเสนดี และกันกะลา บดโรย แก้แผลกามโรคหรือแผลเรื้อรังทั่ว ๆ ไป ไม่ตกสะเก็ด คล้ายซึ่งออกไซด์ของฝรั่งเป็นยาดูดน้ำเหลือง

๒๘. ยาแดง

- ชื่อทางวิทยาศาสตร์ : Merbromine (Mercurochrome)
วงศ์ : -
ส่วนที่นำมาใช้เป็นยา : -
คุณสมบัติ : สีสแดง fluorescent dye ใช้ความเข้มข้น ๒% การออกฤทธิ์ Merbromine (Mercurochrome) ยาลดความเจริญเติบโตของเชื้อมากกว่าไม่ระคายเคือง และแทรกซึมเข้าไปในเนื้อได้น้อย
ข้อบ่งใช้ทางการแพทย์ : ยาระงับเชื้อใส่แผลสด
(ดร.ชูวิทย์ เทียงธรรม : ๒๕๔๑)